

TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ GERİ KABUL ANLAŞMASININ HUKUKİ YÖNDEN ANALİZİ

İlke GÖÇMEN*

Özet

Türkiye ile Avrupa Birliği ("AB"), düzensiz göçle daha etkin mücadele etmek adına, "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma"yı ("GKA") 16 Aralık 2013'te imzalarken; GKA, 1 Ekim 2014 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. GKA, özünde, karşılıklılık temelinde, Türkiye veya AB üyesi bir devlet açısından düzensiz göçmen olan vatandaş, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin geri kabulü veya transit geçişi ile ilgili koşulları, esasları ve usulleri tespit etmektedir. İşte bu çalışma, gerek AB ve üyesi devletler gerek Türkiye hukuk düzeninin yeni kaynağı olan GKA'yı hukuki yönden analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler : *Geri Kabul Anlaşması, Düzensiz Göç, Türkiye ile Avrupa Birliği İlişkileri, Üçüncü Ülke Vatandaşı veya Vatansız Kişi, İnsan Hakları ve Uluslararası Koruma Hukuku*

The Legal Analysis of Readmission Agreement Between Turkey and European Union

Abstract

In order to combat irregular immigration more effectively, Turkey and European Union ("EU") signed the "Agreement between Republic of Turkey and the European Union on the Readmission of Persons Residing without Authorisation" ("RA") in 16 December 2013 and RA entered into force in 1 October 2014. In sum, RA determines the conditions, essentials and procedure related to the readmission or transit of nationals, third country nationals and stateless persons who are irregular migrants in relation to Turkey or EU Member States. This paper, hence, analyses RA, which is a new source of the legal order of

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Avrupa Birliği Hukuku Anabilim Dalı.

the EU and its Member States on the one hand, and Turkey on the other hand, from a legal point of view.

Keywords: *Readmission Agreement, Irregular Immigration, Relations between Turkey and European Union, Third Country National or Stateless Person, Human Rights and International Protection Law*

Giriş

Türkiye ile Avrupa Birliği (“AB”), düzensiz göçle daha etkin mücadele etmek adına,¹ “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma”yı (“GKA”) 16 Aralık 2013’te imzalarken; GKA, 1 Ekim 2014 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. GKA, özünde, karşılıklılık temelinde, Türkiye veya AB üyesi bir devlet² açısından düzensiz göçmen olan vatandaş, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin duruma göre geri kabulü veya transit geçişi ile ilgili koşulları, esasları ve usulleri tespit etmektedir.

İşte bu çalışma, gerek AB ve üyesi devletler gerek Türkiye hukuk düzeninin yeni kaynağı olan GKA’yı hukuki yönden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Başka bir ifadeyle de, bu çalışma, GKA’nın getirdiği kuralları, bir yandan ortaya koyup, birbirleri ile bağlamayı; diğer yandan da hukukun bütünü içine yerleştirip, o bütün ile ilişkilendirmeyi ve böylelikle de geri kabul ve transit geçiş sürecine ilişkin net bir görüntüyü ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, bu amaçla, GKA’nın kendi iç sistematığına de büyük ölçüde paralel olarak, yedi bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, GKA, ana hatlarıyla kısaca betimlenecektir. İkinci bölümde, geri kabul yükümlülüğü, vatandaş ve üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız açısından ve gerek Türkiye gerek AB üyesi devletler yönüyle tespit edilecektir. Üçüncü bölümde, geri kabul usulü; ilkeler, başvuru, kanıtlar, zaman sınırlamaları, transfer ve ulaşım şekilleri ile hatalı geri kabul boyutlarıyla ortaya konacaktır. Dördüncü bölümde, transit geçiş, ilkeleri ve usulü ile anlatılacaktır. Beşinci bölümde, masraflar, kişisel veriler ve korunmaları ile saklı kalan hükümler, yatay düzenlemeler adı altında irdelenecektir. Altıncı bölümde, Ortak Geri Kabul Komitesi, uygulama protokolleri ve AB üyesi devletlerin ikili geri kabul anlaşmaları veya düzenlemeleri ile GKA arasındaki ilişki, kurumsal düzenlemeler adı altında ele alınacaktır. Son bölümde de, coğrafi uygulama

¹ GKA Dibase.

² “Üye Devlet”, Danimarka Krallığı dışında kalan tüm Avrupa Birliği Üye Devletleri anlamına gelir. GKA md. 1(d).

alanı, teknik yardım, yürürlüğe girme, süre ve sona erme ile ekler, anlaşma dilleri, beyanlar ve bildirimler konuları, nihai düzenlemeler altında incelenecektir.

Ana Hatlarıyla Geri Kabul Anlaşması

GKA, ana hatlarıyla, hem belirli nitelikleri hem de tarihçesi, amacı, kapsamı ve sistematigi gibi başlıca noktaları yönüyle kısaca ele alınabilir.

Geri Kabul Anlaşmasının Belirli Nitelikleri

GKA'nın iki niteliği, öne çıkmaktadır: GKA, bir "uluslararası anlaşma"dır ve ülkeden çıkarılma sürecinin "son halkası" dır.

Birincisi, GKA, bir "uluslararası anlaşma" olup; bu, AB ve Türkiye açısından belli anlamlar taşımaktadır. AB açısından, GKA'nın hükümleri, tıpkı AB'nin diğer bir uluslararası anlaşmasının hükümleri gibi, "o anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren, [Birlik] hukukunun ayrılmaz bir parçasını oluşturur".³ Yine, GKA, bir uluslararası anlaşma olarak, AB hukukunun kaynakları bakımından, birincil hukuka göre alt, ikincil hukuka göre üst bir seviyeye yerleşir.⁴ Ayrıca, ABAD, tıpkı AB'nin diğer uluslararası anlaşmaları gibi, GKA'yı da yorumlayabilir.⁵ Türkiye açısından, GKA, bir uluslararası anlaşma olarak, "kanun hükmünde" sayılıp,⁶ Türk hukukunun bir parçası hâline gelmiştir.⁷ Öyleyse, Türk mahkemeleri, tıpkı Türkiye'nin diğer uluslararası anlaşmaları gibi, GKA'yı da yorumlayabilir.

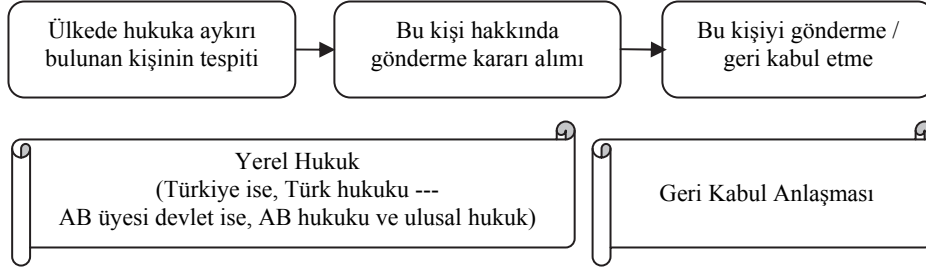
³ Bkz. Case 181/73 (Court of Justice) *R. & V. Haegeman v Belgian State* [1974] ECR 449, para 5.

⁴ Hiyerarşik konum ile ilgili olarak bkz. ABIHA md. 216(2) ve Joined Cases 21 to 24/72 (Court of Justice) *International Fruit Company NV and others v Produktschap voor Groenten en Fruit* [1972] ECR 1219, para 18. Bu hiyerarşik konumun neticeleri ile ilgili olarak bkz. Sanem Baykal & İlke Göçmen, "Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları Bakımından Normlar Hiyerarşisi", *Prof Dr Erdal Onar'a Armağan*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2013, s. 352-353.

⁵ Bkz. Case 12/86 (Court of Justice) *Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd* [1987] ECR-3719, para 12. Doktrinde bu hususa dikkat çekenler için ayrıca bkz. Elspeth Guild, "Readmission Agreements", Steve Peers et al, eds, *Eu Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition: Volume 2: EU Immigration Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2012, s. 560.

⁶ Anayasa md. 90(5). Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Levent Gönenç & Selin Esen, "The Problem of the Application of Less Protective International Agreements in Domestic Legal Systems: Article 90 of the Turkish Constitution", *European Journal of Law Reform*, Cilt: 8, 2006, s. 487-490.

⁷ Bu yönden bunun neticeleri ile ilgili olarak bkz. İlke Göçmen & Orhan Ersun Civan, "The Principle of Non-Discrimination on Grounds of Nationality with regard to Turkish Workers in the European Union and Union Workers in Turkey", Belgin Akçay & Şebnem Akipek Öcal,

Şekil 1: Ülkeden Çıkarılma Sürecinde Geri Kabul Anlaşmasının Yeri

İkincisi, GKA, ülkeden çıkarılma sürecinin son halkası olup; özünde, gönderme veya sınır dışı etme kararının tamamlayıcısıdır.⁸ Ülkeden çıkarılma süreci, evvela, bir devletin ülkesinde hukuka aykırı bulunan bir kişinin varlığını gerektirir. Bu meyanda, hukuka aykırı bulunup bulunmama, ilgili devlet yönünden alakalı hukuk kurallarının ve bu kurallardaki prosedüre ilişkin güvencelerin uygulanmasını müteakip bir gönderme kararı ile belirlenir.⁹ Geri kabul anlaşması da, böyle bir kararı icra etmek için kullanılan bir araçtır.¹⁰ Nitekim GKA'ya göre “geri kabul”: “[GKA] hükümleri uyarınca, talep eden devlete hukuka aykırı biçimde giriş yaparken, orada bulunurken veya ikamet ederken yakalanan kişilerin (talepte bulunulan devlet vatandaşları, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler) talep eden devlet tarafından *transfere* ve talepte bulunulan devlet tarafından *kabulü* anlamına gelir”.¹¹ Öyleyse, GKA, aslında, ilgili kişinin “transfere” ve “kabulü” ile ilgili detaylı düzenlemeler getirerek, bir nevi, ülkeden çıkarılma sürecinin bütününün başarısının anahtarı olarak düşünülebilir.¹²

eds, *Turkey's Integration into the European Union: Legal Dimension*, Lexington Books, USA, 2013, s. 113–114.

⁸ Şekil 1: Ülkeden Çıkarılma Sürecinde Geri Kabul Anlaşmasının Yeri, s. 2.

⁹ European Commission, *Evaluation of EU Readmission Agreements*, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council COM(2011) 76 final (Brussels, 2011), s. 10.

¹⁰ Tineke Strik, *Readmission Agreements: A Mechanism for Returning Irregular Migrants (Explanatory Memorandum)*, Report of the Committee on Migration, Refugees and Population Doc. 12168 (Strasbourg, 2010), s. 11. Bu meyanda, ne zaman ve neden böyle bir araca ihtiyaç duyulduğu ile ilgili olarak bkz. Peter Van Krieken, “Return and Responsibility”, *International Migration*, Cilt: 38, Sayı: 4, 2000, s. 23–24.

¹¹ GKA md. 1(n). *Vurgu* eklenmiştir.

¹² Buna dönük kimi tespitler için ayrıca bkz. Carole Billet, “EC Readmission Agreements: A Prime Instrument of the External Dimension of the EU's Fight against Irregular Immigration. An Assessment after Ten Years of Practice”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, s. 46.

Geri Kabul Anlaşmasının Başlıca Noktaları: Tarihçesi, Amacı, Kapsamı ve Sistematiği

GKA,¹³ yaklaşık on yıllık müzakerelerin ardından¹⁴ 16 Aralık 2013'te imzalanıp, onayının ardından,¹⁵ 1 Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir.¹⁶

Tablo 1: AB'nin Geri Kabul Anlaşmaları¹⁷

Devlet	GKA İmza	GKA Yürürlük
Hong Kong	27 Kasım 2002	1 Mart 2004
Makau	13 Ekim 2003	1 Haziran 2004
Sri Lanka	4 Haziran 2004	1 Mayıs 2005
Arnavutluk	14 Nisan 2005	1 Mayıs 2006
Rusya	25 Mayıs 2006	1 Haziran 2007
Ukrayna	18 Haziran 2007	1 Ocak 2008
Makedonya	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Bosna & Hersek	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Karadağ	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Sırbistan	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Moldova	10 Ekim 2007	1 Ocak 2008
Pakistan	26 Ekim 2009	1 Aralık 2010
Gürcistan	22 Kasım 2010	1 Mart 2011
Ermenistan	19 Nisan 2013	1 Ocak 2014
Azerbaycan	28 Şubat 2014	1 Eylül 2014
Türkiye	16 Aralık 2013	1 Ekim 2014
Cape Verde	18 Nisan 2013	---
Fas	---	---
Çin	---	---
Belarus	---	---
Cezayir	---	---

¹³ Anlaşma metni ile ilgili olarak sırasıyla bkz. [2014] OJ L 134/3 ve 2 Ağustos 2014 tarihli ve 29076 sayılı RG.

¹⁴ Konuyla ilgili olarak bkz. Nils Coleman, *European Readmission Policy*, Martinus Nijhoff, the Netherlands, 2008, s. 178–182; Ahmet İçduygu & Damla B Aksel, “Two-to-Tango in Migration Diplomacy: Negotiating Readmission Agreement between the eu and Turkey”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 16, Sayı: 3, 2014, s. 337–363; Sarah Wolff, “The Politics of Negotiating EU Readmission Agreements: Insights from Morocco and Turkey”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2014, s. 85–93.

¹⁵ GKA'nın onayı ile ilgili olarak sırasıyla bkz. [2014] OJ L 134/1 ve 28 Haziran 2014 tarihli ve 29044 sayılı RG.

¹⁶ GKA md. GKA md. 24(2). Bkz. dn. 253. Ayrıca bkz. “Nihai Düzenlemeler” / “Yürürlüğe Girme, Süre ve Sona Erme”, s. 41.

¹⁷ Bu tablo, Komisyonun şu belgesinin esas alınarak, güncellenmiş hâlidir. European Commission, “EU Readmission Agreements: State of Play (June 2011)”, (June 2011), online: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/pdf/eu_readmission_agreements_en.pdf>.

GKA, ilk olarak, AB açısından kısaca ele alınabilir.¹⁸ AB, özetle, ortak bir göç politikası geliştirmenin aracı olarak, Amsterdam Antlaşması (1999) ile birlikte geri kabul anlaşmaları bağtılamak yönünden yetki kazanmış olup;¹⁹ Lizbon Antlaşması (2009) ile birlikte bu yetki daha da netleşmiştir.²⁰ AB, bugüne kadar, 17 devlet ile geri kabul anlaşması akdetmiştir; bunlardan 16'sı yürürlükte ve dört devlet ile de buna yönelik müzakereler sürmektedir.²¹ Bu geri kabul anlaşmaları, ufak tefek farklılıklar taşısa bile; esas olarak aynı olup;²² çoğu kez söz gelişi vize kolaylığı anlaşmaları gibi yan araçlar ile desteklenerek yapılabilmektedir.²³ İşte, GKA da, AB açısından, tıpkı AB'nin diğer geri kabul anlaşmaları gibi, “üyeleri devletlerin ülkeden çıkarmak istediği kişilerin ülkeden çıkartılmasının sağlanmasının ana mekanizması”²⁴ ve düzensiz göçle mücadele aracı²⁵ olarak görülüp; ancak

¹⁸ AB ve geri kabul politikası ile ilgili oldukça detaylı bir çalışma için bkz. Coleman, dn. 15.

¹⁹ Amsterdam Antlaşması ile değişik Avrupa Topluluğu Antlaşması md. 63(3/b). Amsterdam Antlaşması ve geri kabul anlaşmaları ile ilgili olarak bkz. Guild, dn. 6, s. 557–561; Mehmet Özcan et al, *Türkiye - AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda?*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu 10-02 (Ankara, 2010), s. 6–8. Amsterdam Antlaşması öncesi, Maastricht Antlaşması (1993) ile birlikte de geri kabul ile ilgili “tavsiye” nitelikli birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Buna yönelik detaylar için bkz. Jean-Pierre Cassarino, *Readmission Policy in the European Union*, European Parliament's Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs PE 425,632 (Brussels, 2010), s. 15–16; Guild, dn. 6, s. 556–557; Özcan et al, dn., s. 6; Steve Peers, *EU Justice and Home Affairs Law*, 3d ed., Oxford University Press, Oxford, 2012, s. 586.

²⁰ ABİHA md. 79(3). Lizbon Antlaşması ve geri kabul anlaşmaları ile ilgili olarak bkz. Billet, dn. 13, s. 59–67; Cassarino, dn. 19, s. 17–19.

²¹ Tablo 1: AB'nin Geri Kabul Anlaşmaları, s. 4. Ayrıca, Komisyon, 2011 yılında geri kabul anlaşmaları ile ilgili bir değerlendirme yapmıştır. European Commission, dn. 10. Doktrinde de AB'nin geri kabul anlaşmaları ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Billet, dn. 13, s. 45–79; Catherine Phuong, “Building a Community Return Policy With Third Countries: An Equal Partnership?”, Anneliese Baldaccini, Elspeth Guild & Helen Toner, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?: EU Immigration and Asylum Law and Policy*, Hart, Oxford, 2007, s. 348–352; Annabelle Roig & Thomas Huddleston, “EC Readmission Agreements: A Re-Evaluation of the Political Impasse”, *Eur J Migration & L*, Cilt: 9, 2007, s. 363–387; Martin Schieffer, “Community Readmission Agreements with Third Countries - Objectives, Substance and Current State of Negotiations”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 5, 2003, s. 343–357. AB'nin geri kabul anlaşmaları ile vize kolaylığı anlaşmalarını bir arada ele alan bir çalışma için de bkz. Florian Trauner & Imke Kruse, “EC Visa Facilitation and Readmission Agreements: A New Standard EU Foreign Policy Tool”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 10, 2008, s. 411–438.

²² Billet, dn. 13, s. 67; Coleman, dn. 15, s. 92; Peers, dn. 19, s. 588. Geri kabul anlaşmalarının metni ile ilgili analizler için bkz. Coleman, dn. 15, s. 91–110; Guild, dn. 6, s. 561–565.

²³ Buna yönelik bir tespit için bkz. Guild, dn. 6, s. 554. Yan araçların türleri ile ilgili olarak bkz. Cassarino, dn. 19, s. 25; European Commission, dn. 10, s. 6–8; Roig & Huddleston, dn. 21, s. 375–379.

²⁴ Peers, dn. 19, s. 585.

²⁵ GKA Dibace.

AB – Türkiye vize liberalizasyonu diyalogu ve Türkiye ile vizesiz rejime doğru yol haritası eşliğinde bağtlanabilmiştir.²⁶

Tablo 2: Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmaları²⁷

Devlet	GKA (Yıl)
Yunanistan	2001
Suriye	2001
Kırgızistan	2003
Romanya	2004
Ukrayna	2005
Pakistan	2010
Rusya	2011
Nijerya	2011
Yemen	2011
Moldova	2012
Bosna & Hersek	2012
Belarus	2013
Avrupa Birliği	2014

GKA, ikinci olarak, Türkiye açısından kısaca ele alınabilir. Türkiye,²⁸ özetle, geri kabul anlaşmalarına düzensiz göçle mücadelenin bir aracı olarak yaklaşmakta olup;²⁹ bugüne kadar 12 devlet artı AB ile geri kabul anlaşması akdetmiştir.³⁰ GKA da, Türkiye açısından, özellikle kamuoyunda vizesiz Avrupa'nın anahtarı olarak görülmüşse de;³¹ resmi metinlere bakılırsa; bir

²⁶ Bu yöndeki tespitler için örneğin bkz. European Commission, “Statement by Cecilia Malmström on the ratification of the EU-Turkey readmission agreement by the Turkish Parliament (Statement/14/210)”, (26 June 2014), online: <http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-210_en.htm>. Bu doğrultuda ayrıca bkz. GKA ekindeki “Vize Politikası Alanında İşbirliği hakkında Ortak Beyan”.

²⁷ Bu tablo, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının internet sitesindeki bilgiler esas alınarak, güncellenmiş hâlidir. Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi”, (2011), online: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-tr.mfa>.

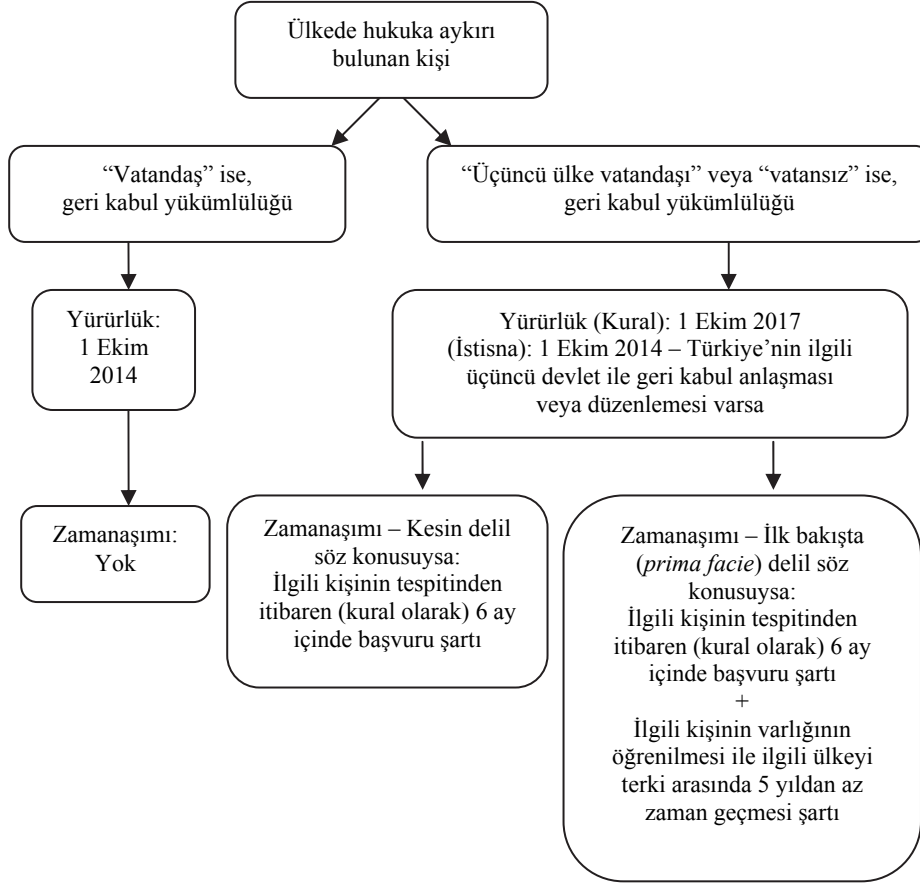
²⁸ Türkiye ve geri kabul anlaşmaları ile ilgili olarak ayrıca bkz. Özcan et al, dn. 19, s. 22–25.

²⁹ Geri Kabul Anlaşması konulu ve 2014/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi, bu tespite örnek gösterilebilir. (16 Nisan 2014 tarihli ve 28974 sayılı RG.) Buna göre: “Düzensiz göçle mücadele, ülkemizin bulunduğu coğrafyada önemli sorunlardan olup bu süreçte en önemli araçlardan birisi geri kabul anlaşmalarıdır.”

³⁰ Tablo 2: Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmaları, s. 5.

³¹ Buna yönelik örnek olarak bkz. Murat Özsöz, *Türk Vatandaşlarının Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası*, İKV Değerlendirme Notu 85 (İstanbul, 2014), s. 1–2. Tabii ki resmi metinler de, GKA ile AB – Türkiye vize liberalizasyonu diyalogu ve Türkiye ile vizesiz rejime doğru yol haritası arasındaki bağlantıyı kurmaktadır.

yandan AB ile üyelik sürecinde gerekli bir adım, diğer yandan da düzensiz göçle mücadele aracı olarak ele alınmaktadır.³²

Şekil 2: GKA'nın Kapsamı³³

Örneğin 2014/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi (dn. 26) uyarınca: “[GKA] ile paralel olarak AB ile vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması amacıyla “Vize Serbestisi Diyalogu” süreci de başlatılmıştır.”

³² 2014/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi (dn. 26) ve GKA Dibace.

³³ GKA md. 2(1 ve 3), 11(1) ve 24.

GKA'nın kapsamı, kısaca şu şekilde ifade edilebilir.³⁴ GKA, Türkiye'nin veya AB üyesi bir devletin ülkesine girme, burada bulunma veya ikamet etme şartlarını taşımayan veya artık taşımayan kişileri kapsamına alır. Bu tür bir kişi, "vatandaş" ise; her daim GKA'nın kapsamı içindeyken; "üçüncü ülke vatandaşı" veya "vatansız" ise, talep eden devletin yetkili makamının kendi varlığını öğrendiği andan itibaren beş yılı aşan bir süre önce talepte bulunulan devletin ülkesini terk etmişse; kural olarak, GKA'nın kapsamı dışında kalır. Buna karşın, bu tür bir kişinin geri kabulü için aranan koşulların varlığı, kesin delil listesindeki belgeler aracılığıyla ortaya konabiliyorsa;³⁵ bu kişiler, GKA'nın kapsamı içinde kabul edilir.

GKA, sistematik açıdan da, şu şekilde betimlenebilir. GKA, evvela, bir "Dibace" içerir. Bunu takiben, ilk madde ile "Tanımlar",³⁶ ikinci madde ile de "Kapsam" belirlenmiştir. GKA, bunun ardından belirli "Bölümler"e ayrılmıştır. Bu Bölümler, "Türkiye'nin Geri Kabul Yükümlülükleri" (Bölüm I), "Birliğin Geri Kabul Yükümlülükleri" (Bölüm II), "Geri Kabul Usulü" (Bölüm III), "Transit Geçiş İşlemleri" (Bölüm IV), "Masraflar" (Bölüm V), "Verilerin Korunması ve Saklı Kalan Hükümler" (Bölüm VI), "Yürütme ve Uygulama" (Bölüm VII) ve "Nihai Hükümler" (Bölüm VIII) şeklindedir. Nihayet, GKA, kimi "Ekler", "Beyanlar" ve "Bildiriler" ile son bulmaktadır. Bu çalışma da, GKA'yı hukuki yönden analiz etme amacı çerçevesinde, ana hatlarıyla, GKA'nın Bölümleri takip edilerek, kaleme alınmıştır. Geri kabul yükümlülükleri de, ilk inceleme konusu olarak ele alınmaktadır.

Geri Kabul Yükümlülükleri

Türkiye'nin geri kabul yükümlülüğü ile AB ve üyesi devletlerin geri kabul yükümlülükleri, karşılıklılık temel alınarak, "vatandaş" ve "üçüncü ülke vatandaşı" veya "vatansız" yönünden olmak üzere ikiye ayrılarak düzenlenmiştir.

"Vatandaş" Yönünden Geri Kabul Yükümlülükleri

"Vatandaş" ile ilgili geri kabul yükümlülüğü, karşılıklılık temel alınarak, Türkiye ve AB üyesi devletler için ayrı ayrı düzenlenmiştir.³⁷

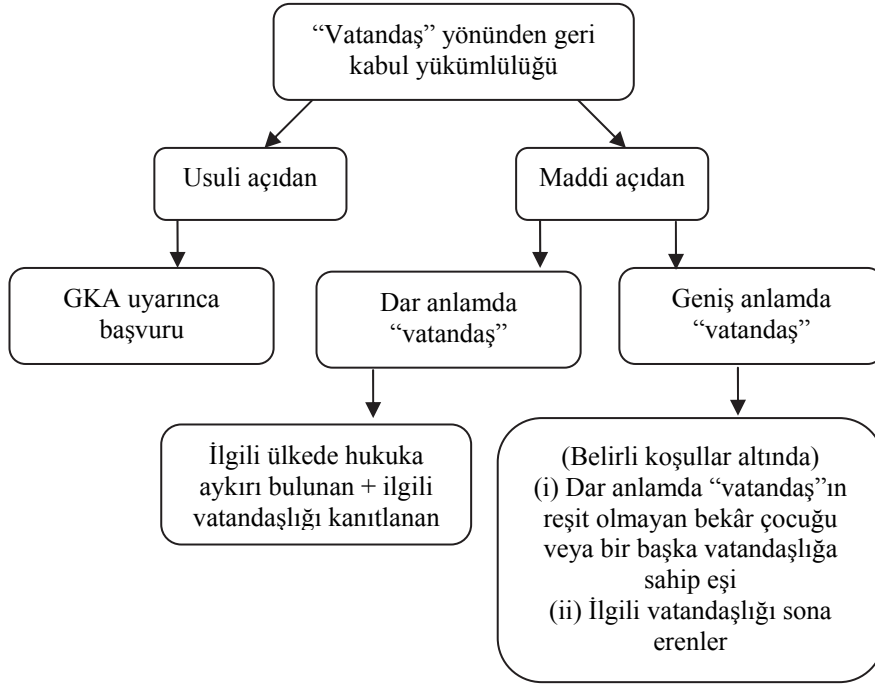
³⁴ GKA md. 2(1 ve 3). Bkz. Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.

³⁵ Kanıtlar için bkz. "Geri Kabul Usulü" / "Kanıtlar" / "Üçüncü Ülke Vatandaşı veya Vatansız Kişiyi İlişkin Kanıtlar", s. 18.

³⁶ GKA md. 1 ile şu terimler tanımlanmıştır: "Akit Taraflar", "Türk Vatandaşı", "Üye Devlet Vatandaşı", "Üye Devlet", "Üçüncü Ülke Vatandaşı", "Vatansız kişi", "İkamet izni", "Vize", "Talep Eden Devlet", "Talepte Bulunulan Devlet", "Yetkili Makam", "İzinsiz ikamet eden kişi", "Transit geçiş", "Geri kabul", "Sınır Geçiş Noktası", Talep Eden Devletin "Sınır bölgesi".

³⁷ Şekil 3: "Vatandaş" Yönünden Geri Kabul Yükümlülükleri, s. 7.

Türkiye, belirli hâl ve şartlar altında, AB üyesi devletteki düzensiz göçmen kendi vatandaşını geri kabul ile yükümlüdür.³⁸ Geri kabul yükümlülüğü, usuli ve maddi unsur içerir. Usuli açıdan, ilgili üye devlet, böyle bir kişinin geri kabulü için Türkiye'ye başvuru yapmalıyken; GKA'da öngörülen işlemler dışında başka herhangi bir işlemi yerine getirmesine gerek yoktur.³⁹ Maddi açıdan, bir kişi, talep eden üye devletin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin o üye devlet hukuku veya AB hukuku uyarınca yürürlükte olan koşulları sağlamıyor veya artık sağlamıyor olmalı ve bu kişi, Türk vatandaşı⁴⁰ olduğu kanıtlanmış bir kişi olmalıdır.⁴¹

Şekil 3: "Vatandaş" Yönünden Geri Kabul Yükümlülükleri

³⁸ GKA md. 3(1).

³⁹ Geri kabul usulü ile ilgili olarak bkz. "Geri Kabul Usulü", s. 13.

⁴⁰ "Türk vatandaşı", Türkiye mevzuatı uyarınca Türk vatandaşlığını taşıyan herhangi bir kişi anlamına gelir. GKA md. 1(b).

⁴¹ Türk vatandaşlığı, GKA md. 9 uyarınca kanıtlanmalıdır. Bkz. "Geri Kabul Usulü", "Kanıtlar", s. 16.

Türkiye'nin geri kabul yükümlülüğü, maddi açıdan, "vatandaş" söz konusu olduğunda, an itibarıyla "vatandaşı" olanların yanı sıra birtakım başka kişiler için de öngörülmüştür. Birincisi, bir üst paragrafta bahsedilen gibi bir kişinin reşit olmayan bekâr çocuğu, talep eden üye devlette bağımsız bir ikamet hakkına sahip değilse veya onun yasal vasisi olan diğer ebeveyni böyle bir bağımsız ikamet hakkına sahip değilse; doğum yerine veya vatandaşlığına bakılmaksızın, Türkiye'nin geri kabul yükümlülüğünün bir parçasını oluşturur.⁴² İkincisi, bir üst paragrafta bahsedilen gibi bir kişinin bir başka ülke vatandaşlığına sahip eşi, talep eden üye devlette bağımsız bir ikamet hakkına sahip değilse; Türkiye bu evliliğin ulusal mevzuat uyarınca yasal olarak tanınmadığını göstermemişse ve Türkiye ülkesine giriş ve ülkesinde kalış hakkına sahipse; Türkiye'nin geri kabul yükümlülüğünün bir parçasını oluşturur.⁴³ Üçüncüsü, bir kişi, Türk mevzuatına uygun olarak bir üye devletin ülkesine girdikten sonra Türk vatandaşlığından mahrum bırakılmış veya feragat etmişse ve o üye devlet tarafından vatandaşlığa kabul edilmesi en azından vaat edilmemişse; Türkiye'nin geri kabul yükümlülüğünün bir parçasını oluşturur.⁴⁴

AB üyesi devlet de, belirli hâl ve şartlar altında, Türkiye'deki düzensiz göçmen kendi vatandaşını geri kabul ile yükümlüdür.⁴⁵ Geri kabul yükümlülüğü, usuli ve maddi unsur içerir. Usuli açıdan, Türkiye, böyle bir kişinin geri kabulü için ilgili üye devlete başvuru yapmalıyken; GKA'da öngörülen işlemler dışında başka herhangi bir işlemi yerine getirmesine gerek yoktur.⁴⁶ Maddi açıdan, bir kişi, Türkiye'nin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamıyor veya artık sağlamıyor olmalı ve bu kişi, ilgili üye devletin vatandaşı⁴⁷ olduğu kanıtlanmış bir kişi olmalıdır.⁴⁸

AB üyesi devletin geri kabul yükümlülüğü, maddi açıdan, "vatandaş" söz konusu olduğunda, an itibarıyla "vatandaşı" olanların yanı sıra birtakım başka kişiler için de öngörülmüştür. Birincisi, bir üst paragrafta

⁴² GKA md. 3(2).

⁴³ GKA md. 3(2).

⁴⁴ GKA md. 3(3). Önceki vatandaşlar ve geri kabul konusu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Kay Hailbronner, "Readmission Agreements and the Obligation on States under Public International Law to Readmit their Own and Foreign Nationals", *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Cilt: 57, 1997, s. 15–25.

⁴⁵ GKA md. 5(1).

⁴⁶ Geri kabul usulü ile ilgili olarak bkz. "Geri Kabul Usulü", s. 13.

⁴⁷ "Üye devlet vatandaşı", AB üyesi bir devletin vatandaşlığını taşıyan herhangi bir kişi anlamına gelir. GKA md. 1(c).

⁴⁸ Üye devlet vatandaşlığı, GKA md. 9 uyarınca kanıtlanmalıdır. Bkz. "Geri Kabul Usulü", "Kanıtlar", s. 16.

bahsedilen gibi bir kişinin reşit olmayan bekâr çocuğu, Türkiye’de bağımsız bir ikamet hakkına sahip değilse veya onun yasal vasisi olan diğer ebeveyni böyle bir bağımsız ikamet hakkına sahip değilse; doğum yerine veya vatandaşlığına bakılmaksızın, AB üyesi devletin geri kabul yükümlülüğünün bir parçasını oluşturur.⁴⁹ İkincisi, bir üst paragrafta bahsedilen gibi bir kişinin bir başka ülke vatandaşlığına sahip eşi, Türkiye’de bağımsız bir ikamet hakkına sahip değilse; ilgili üye devlet bu evliliğin ulusal mevzuatı uyarınca yasal olarak tanınmadığını göstermemişse ve ilgili üye devlet ülkesine giriş ve ülkesinde kalış hakkına sahipse; o üye devletin geri kabul yükümlülüğünün bir parçasını oluşturur.⁵⁰ Üçüncüsü, bir kişi, ilgili üye devletin mevzuatına uygun olarak Türkiye’nin ülkesine girdikten sonra o üye devletin vatandaşlığından mahrum bırakılmış veya feragat etmişse ve Türkiye tarafından vatandaşlığa kabul edilmesi en azından vaat edilmemişse; o üye devletin geri kabul yükümlülüğünün bir parçasını oluşturur.⁵¹

“Vatandaş” yönünden geri kabul yükümlülüğü ile ilgili olarak, yukarıda bahsedilen düzenlemeler ışığında, birkaç tespit yapılabilir. Bir kere, “vatandaş” söz konusu olunca, geri kabul yükümlülüğü, aslında, uluslararası hukuk kaynaklı bir yükümlülüktür.⁵² GKA ile birlikte, bu yükümlülük, artık bir sözleşmesel yükümlülük hâlini de almıştır.⁵³ Bu yönden, GKA, uluslararası hukuk kaynaklı yükümlülüğe nazaran, iki yönden katma değer içermektedir.⁵⁴ Birincisi, her ne kadar “vatandaş” yönünden geri kabul yükümlülüğü, uluslararası hukuk uyarınca maddi açıdan yükümlülük ise de; usuli açıdan, yani bu yükümlülüğün pratikteki icrası kimi sıkıntılar içerebilmektedir. Örneğin,⁵⁵ bir devlet, kimi zaman görünüşte ilgili kişinin gerekli belgeleri haiz olmadığı gibi bir gerekçeyle, aslında bazı ekonomik veya siyasi sebeplerle istemediği kişileri geri kabul etmekten imtina edebilmektedir. İşte GKA, geri kabul ile ilgili koşulları, esasları ve usulleri

⁴⁹ GKA md. 5(2).

⁵⁰ GKA md. 5(2).

⁵¹ GKA md. 5(3). Ayrıca bkz. dn. 44.

⁵² Uluslararası hukuktaki temellere örnek olarak bkz. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi md. 12.4 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Dördüncü Protokolü md. 3(2). Doktrindeki tespitler için bkz. Cassarino, dn. 19, s. 13; Coleman, dn. 15, s. 41; Hailbronner, dn. 45, s. 11; Strik, dn. 11, s. 8; Trauner & Kruse, dn. 21, s. 431. Hatta *Hailbronner*’e göre bir devletin kendi vatandaşlarını geri kabul yükümlülüğü, aynı zamanda, söz gelimi haksız formaliteler veya ispat yükü aramamak gibi, talepte bulunulan devletin prosedürel vazifelerini de içerir. Hailbronner, dn. 45, s. 14.

⁵³ Bu meyanda, geri kabul anlaşmaları, spesifik olarak âkit tarafların vatandaşları ile ilgilenilirken, bir “olmazsa olmaz” (“*sine qua non*”) değildir. Cassarino, dn. 19, s. 13. Benzer bir tespit için bkz. Van Krieken, dn. 11, s. 31.

⁵⁴ Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Coleman, dn. 15, s. 33–41.

⁵⁵ Örnek için bkz. Strik, dn. 11, s. 8.

belirleyerek, “vatandaş” söz konusu olunca da, göndermeyi kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır. İkincisi, GKA, uluslararası hukuk kaynaklı yükümlülüğe ek olarak, dar anlamda “vatandaş”ın yanı sıra geniş anlamda “vatandaş” sayılabilecek kişiler bakımından da geri kabul yükümlülüğü tesis etmiştir. Geri kabul yükümlülüğü, aslında, “vatandaş”tan ziyade, “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişiler söz konusu olunca, daha zorlayıcı bir hâl almaktadır.⁵⁶

“Üçüncü Ülke Vatandaşı” veya “Vatansız” Yönünden Geri Kabul Yükümlülükleri

“Üçüncü ülke vatandaşı”⁵⁷ veya “vatansız”⁵⁸ ile ilgili geri kabul yükümlülüğü, karşılıklılık temel alınarak, Türkiye ve AB üyesi devletler için ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Türkiye, belirli hâl ve şartlar altında, AB üyesi devletteki düzensiz göçmen “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişiyi geri kabul ile yükümlüdür.⁵⁹ Bu yükümlülük, usuli ve maddi unsur içerir. Usuli açıdan, ilgili üye devlet, böyle bir kişinin geri kabulü için Türkiye’ye başvuru yapmalıyken; GKA’da öngörülen işlemler dışında başka herhangi bir işlemi yerine getirmesine gerek yoktur.⁶⁰ Maddi açıdan, bir kişi, talep eden üye devletin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamıyor veya artık sağlamıyor olmalı ve üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız olup, belirtilen bir durumda bulunduğu kanıtlanmış olmalıdır.⁶¹ Belirtilen üç tür durum vardır: Birincisi, böyle bir kişi, geri kabul başvurusunun ibrazı esnasında Türkiye’nin düzenlediği geçerli bir vizeye sahip olup, AB üyesi devletin ülkesine Türkiye’den doğrudan girmiş olabilir. İkincisi, böyle bir kişi, Türkiye’nin düzenlediği bir ikamet iznine sahip olabilir. Üçüncüsü, böyle bir kişi, Türkiye’de kaldıktan veya Türkiye’den transit geçiş yaptıktan sonra ilgili üye devletin ülkesine hukuka aykırı ve doğrudan giriş yapmış olabilir. Bununla birlikte, geri kabul yükümlülüğü, üç tür durumda ise doğmaz.⁶² Böyle bir kişi, birincisi, sadece

⁵⁶ Söz gelimi, Komisyona göre, her üçüncü devlet, üçüncü ülke vatandaşı ile ilgili klostlar yönünden derin bir hoşnutsuzluk duymaktadır. European Commission, dn. 10, s. 9.

⁵⁷ “Üçüncü ülke vatandaşı”, Türkiye veya AB üyesi bir devletin vatandaşlığı dışında bir vatandaşlık taşıyan herhangi bir kişi anlamına gelir. GKA md. 1(e).

⁵⁸ “Vatansız kişi”, herhangi bir ülke vatandaşlığı taşımayan herhangi bir kişi anlamına gelir. GKA md. 1(f).

⁵⁹ GKA md. 4(1).

⁶⁰ Geri kabul usulü ile ilgili olarak bkz. “Geri Kabul Usulü”, s. 13.

⁶¹ Bu belirli “durum”, GKA md. 10 uyarınca kanıtlanmalıdır. Bkz. “Geri Kabul Usulü”, “Kanıtlar”, s. 16.

⁶² GKA md. 4(2). Ayrıca bkz. GKA md. 2(3) ve Şekil 2: GKA’nın Kapsamı, s. 6.

Türkiye'nin bir uluslararası havalimanının aktarma sahasından geçmişse veya ikincisi de, talep eden üye devletin ülkesine vizesiz giriş imkânına sahipse; geri kabul yükümlülüğü doğmaz. Üçüncüsü de, talep eden üye devlet, böyle bir kişiye, o kişinin o üye devletin ülkesine girerken kullandığı bir vize veya ülkesine girişten önce ya da sonra ikamet izni çıkarmışsa ve bu kişi, Türkiye'nin düzenlediği daha uzun geçerlilik süresini haiz bir vizeye veya ikamet iznine sahip değilse; geri kabul yükümlülüğü doğmaz.⁶³

AB üyesi devlet de, belirli hâl ve şartlar altında, Türkiye'deki düzensiz göçmen “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişiyi geri kabul ile yükümlüdür.⁶⁴ Bu yükümlülük, usuli ve maddi unsur içerir. Usuli açıdan, Türkiye, böyle bir kişinin geri kabulü için ilgili üye devlete başvuru yapmalıyken; GKA'da öngörülen işlemler dışında başka herhangi bir işlemi yerine getirmesine gerek yoktur.⁶⁵ Maddi açıdan, bir kişi, Türkiye'nin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamıyor veya artık sağlamıyor olmalı ve üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız olmalı ve belirtilen bir durumda bulunduğu kanıtlanmış olmalıdır.⁶⁶ Belirtilen üç tür durum vardır: Birincisi, böyle bir kişi, geri kabul başvurusunun ibrazı esnasında ilgili üye devletin düzenlediği geçerli bir vizeye sahip olup, Türkiye'ye bu üye devlet ülkesinden doğrudan girmiş olabilir. İkincisi, böyle bir kişi, ilgili üye devletin düzenlediği bir ikamet iznine sahip olabilir. Üçüncüsü, böyle bir kişi, ilgili üye devletin ülkesinde kaldıktan veya ülkesinden transit geçiş yaptıktan sonra Türkiye'ye hukuka aykırı ve doğrudan giriş yapmış olabilir. Bununla birlikte, geri kabul yükümlülüğü, üç tür durumda ise doğmaz.⁶⁷ Böyle bir kişi, birincisi, sadece ilgili üye devletin bir uluslararası havalimanının aktarma sahasından geçmişse veya ikincisi de, Türkiye'ye vizesiz giriş imkânına sahipse; geri kabul yükümlülüğü doğmaz. Üçüncüsü de, Türkiye, böyle bir kişiye, o kişinin Türkiye'ye girerken kullandığı bir vize veya ülkesine girişten önce ya da sonra ikamet izni çıkarmışsa ve bu kişi, ilgili üye devletin düzenlediği daha uzun geçerlilik süresini haiz bir vizeye veya ikamet iznine sahip değilse; geri kabul yükümlülüğü doğmaz.

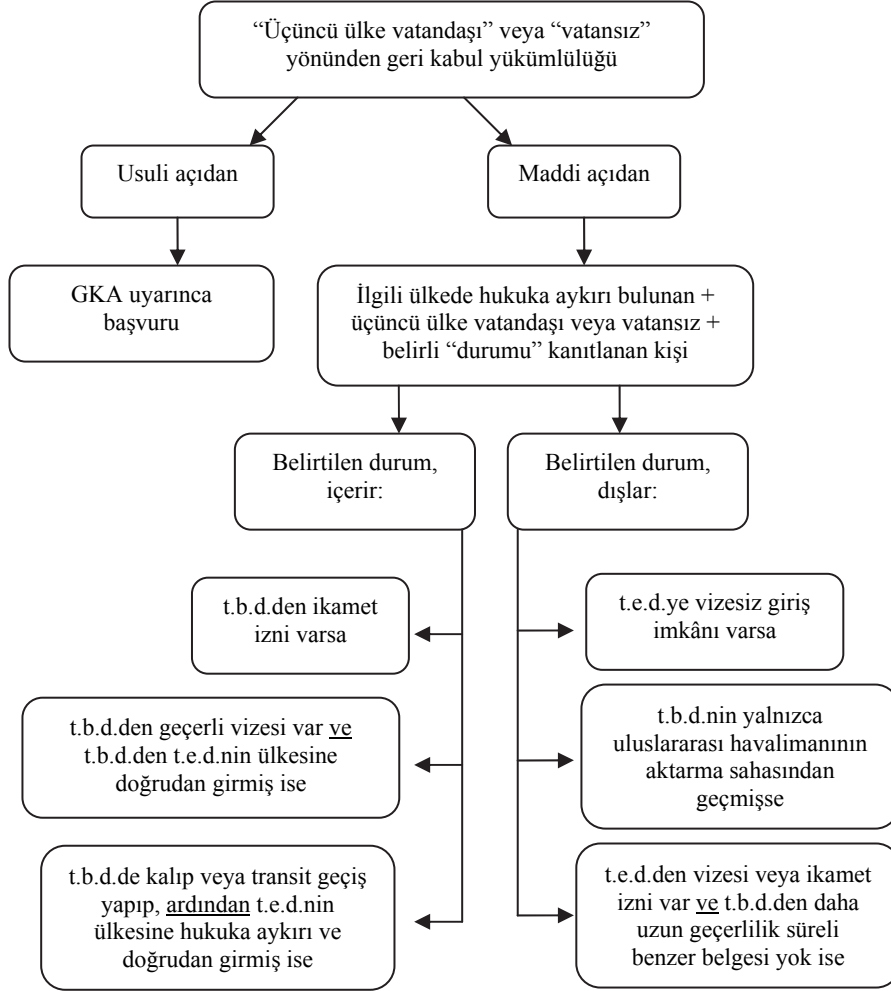
⁶³ Coleman'a göre bu istisna, önemlidir; çünkü AB'deki izinsiz göçmenlerin önemli bir oranı, vizesi olup, vizedeki kalış süresini aşanlardır. Coleman, dn. 15, s. 95–96.

⁶⁴ GKA md. 6(1).

⁶⁵ Geri kabul usulü ile ilgili olarak bkz. “Geri Kabul Usulü”, s. 13.

⁶⁶ Bu belirli “durum”, GKA md. 10 uyarınca kanıtlanmalıdır. Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Kanıtlar”, s. 16.

⁶⁷ GKA md. 6(2). Ayrıca bkz. GKA md. 2(3) ve Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.

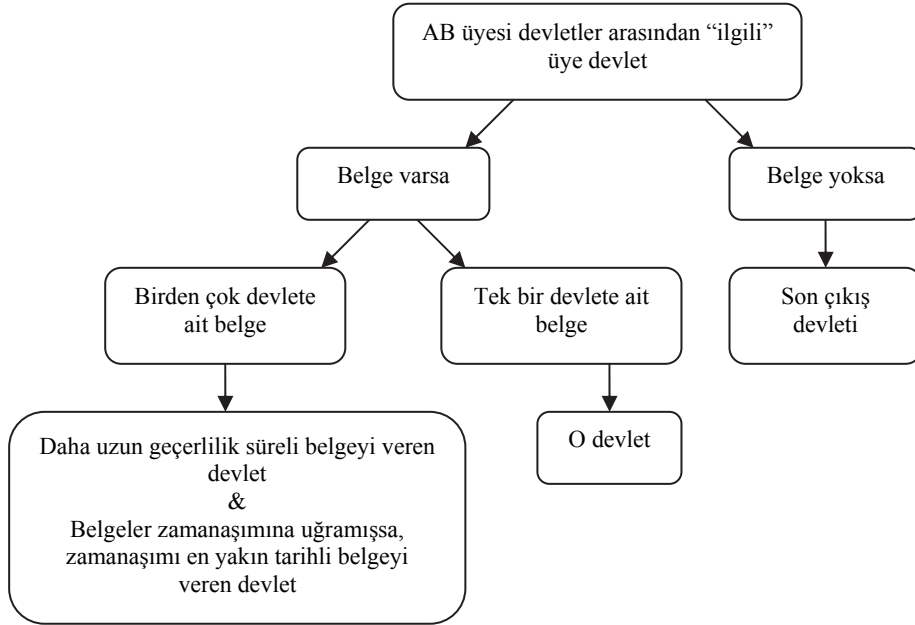
Şekil 4: "Üçüncü Ülke Vatandaşı" veya "Vatansız" Yönünden Geri Kabul Yükümlülükleri⁶⁸

AB üyesi devletler söz konusu olunca, “ilgili” üye devlet, başka bir ifadeyle geri kabul yükümlülüğünün sahibi üye devlet, belirli kriterler çerçevesinde belirlenir.⁶⁹ Birinci ihtimal, herhangi bir belge ibraz

⁶⁸ “t.b.d.”: talepte bulunulan devlet ve “t.e.d.”: talep eden devlet, olarak kullanılmıştır.

⁶⁹ GKA md. 6(3). Şekil 5: AB Üyesi Devletler Arasından "İlgili" Üye Devlet, s. 11.

edilemiyorsa; geri kabul yükümlülüğü, son çıkışın yapıldığı üye devlet için geçerlidir. İkinci ihtimal, ortada bir vize veya ikamet izni varsa; geri kabul yükümlülüğü, o vizeyi veya ikamet iznini veren üye devlet için geçerlidir. Üçüncü ihtimal, ortada birden çok vize veya ikamet izni varsa; geri kabul yükümlülüğü, zaman aşımına uğramamış olup; daha uzun süreli geçerliliği haiz olan belgeyi düzenlemiş üye devlet için geçerlidir. Dördüncü ihtimal, ortada hepsi zaman aşımına uğramış birden çok vize veya ikamet izni varsa; geri kabul yükümlülüğü, zaman aşımı tarihi en yakın olan belgeyi düzenleyen üye devlet için geçerlidir.

Şekil 5: AB Üyesi Devletler Arasından "İlgili" Üye Devlet

“Üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” yönünden geri kabul yükümlülüğü ile ilgili olarak, yukarıda bahsedilen düzenlemeler ışığında, birkaç tespit yapılabilir. Bir kere, “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” söz konusu olunca, geri kabul yükümlülüğü, uluslararası hukuk kaynaklı bir

yükümlülük olmayıp;⁷⁰ GKA gereği salt sözleşmesel bir yükümlülüktür. Böyle bir sözleşmesel yükümlülük getirilmiştir; çünkü bazen bir devlet, ülkesindeki düzensiz göçmenin köken devletinden ziyade transit devlet ile daha kolay işbirliği kurarak, o kişiyi ülkesinden çıkarabilmektedir.⁷¹ Bununla birlikte, “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişiler, kısmen uluslararası hukuk kaynaklı bir yükümlülük olmaması nedeniyle, geri kabul yükümlülüğü yönünden “hiç şüphesiz en tartışmalı olan grup”⁷² veya “geri kabul anlaşmalarının en karmaşık yönü”⁷³ veya “üzerinde anlaşılacak en zor konu”⁷⁴ olarak görülmektedir. Bu tür nitelermeler, daha çok da, buradaki geri kabul yükümlülüğü yönünden hukuken (*de jure*) karşılıklılık olsa bile; fiilen (*de facto*) eşitsiz bir ilişki doğması nedeniyle yapılmaktadır.⁷⁵ Bu yönden, GKA, pratikte büyük bir çoğunlukla AB’ye değil, AB’den kişilerin çıkarılmasına uygulanacaktır.⁷⁶ Başka bir ifadeyle, böyle bir geri kabul yükümlülüğü, daha çok AB’nin yararınadır.⁷⁷ Nitekim söz gelimi, Özcan ve diğerlerine göre GKA neticesinde Türkiye açısından “Avrupa’nın yasadışı

⁷⁰ Bu yöndeki tespitler için bkz. Cassarino, dn. 19, s. 13; Coleman, dn. 15, s. 41; Hailbronner, dn. 45, s. 37; Özcan et al, dn. 19, s. 3; Strik, dn. 11, s. 8. Konuyla ilgili detay bir inceleme için bkz. Hailbronner, dn. 45, s. 31–37. Bu meyanda, Özcan ve diğerlerine göre AB’nin bu konuda bir örf ve adet hukuku geliştirmek kaydıyla üçüncü ülke vatandaşlarını da geri kabul kapsamına sokmaya çalıştığı görülmektedir. Özcan et al, dn. 19, s. 9.

⁷¹ Örneğin, *Strik*’e göre, talep eden devlet açısından söz gelimi transit devlet ile işbirliği yapmak daha kolay olabilir. Strik, dn. 11, s. 8. Özcan ve diğerlerine göre, üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabul zorunluluğu kapsamına alınması, AB’ye yasadışı göçmenleri geri gönderme konusunda önemli bir kolaylık sağlamaktadır. Özcan et al, dn. 19, s. 2. *Giuffrè*’ye göre de, sığınmacıların sorumluluğunun bir başka “güvenli” ülkeye transferi, genel uluslararası hukukta hukuki temelden yoksun olduğundan, hem AB hem de üyesi devletler, üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulü için gerekli işbirliğini elde etmek adına çoğunlukla geri kabul anlaşmalarına dayanmaktadır. Mariagiulia Giuffrè, “Readmission Agreements and Refugee Rights: From a Critique to a Proposal”, *Refugee Survey Quarterly*, Cilt: 32, Sayı: 3, 2013, s. 85. Bundan başka Arnavutluk özelinde bkz. Sokol Dedja, “Human Rights in the EU Return Policy: The Case of the EU-Albania Relations”, *European Journal of Migration & Law*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2012, s. 107.

⁷² Özsöz, dn. 31, s. 14.

⁷³ Özcan et al, dn. 19, s. 13.

⁷⁴ Trauner & Kruse, dn. 21, s. 428.

⁷⁵ Benzer bir tespit için bkz. Özcan et al, dn. 19, s. 3.

⁷⁶ *Guild*, bu tespiti genel olarak geri kabul anlaşmaları için yapmıştır. Guild, dn. 6, s. 562. Benzer bir tespit için bkz. Billet, dn. 13, s. 68; İçduygu & Aksel, dn. 15, s. 338; Schieffer, dn. 21, s. 356.

⁷⁷ Örneğin, *Eisele ve Wiesbrock*’a göre, Gürcistan ve Moldova özelinde, geri kabul anlaşmaları, asıl olarak, AB’nin yararına olmuştur. Katharina Eisele & Anja Wiesbrock, “Enhancing Mobility in the European Neighborhood Policy? The Cases of Moldova and Georgia”, *Review of Central & East European Law*, Cilt: 36, Sayı: 2, 2011, s. 151.

göçmen deposu olma” gibi bir çekincenin bulunduğu ortadadır.⁷⁸ Bu yönden, Türkiye, transit ülke olarak, ilkin, geri kabul ettiği kişiyi köken devletine veya duruma göre transit devlete göndermek yönünden sıkıntı çekebilir; zira Türkiye, kimi zaman, bunun için AB kadar etkin bir siyasi güce sahip olmayabilir.⁷⁹ Buna paralel olarak, ilgili “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişi de, kimi kez, transit ülke olarak Türkiye içinde sıkışıp kalabilir.⁸⁰ İşte Türkiye, transit ülke olarak, bunun sonucunda, önemli derecede ekonomik ve sosyal bir yükü de beraberinde taşıyan pek çok yabancı ile baş başa kalabilir.⁸¹ Bununla beraber, Türkiye, GKA vesilesiyle ilk bakışta düşünüldüğü kadar çok yabancıyı geri kabul etmek mecburiyetinde kalmayabilir. Bir taraftan, âkit taraflar, kural olarak, öncelikle bu tür kişilerin köken devletine dönüşünü sağlamak için her türlü çabayı sarf edecekken,⁸² diğer taraftan, pratik açıdan, bu tür kişiler yönünden geri kabul anlaşmasını uygulamak zor olabilir; zira talep eden devlet, ilgili kriterleri sağlamak ve kanıtları göstermekte zorlanabilir.⁸³

Buraya kadar, geri kabul yükümlülüğü, maddi yönüyle ele alınmışken, sırada, usuli yönü ile anlatılacaktır.

Geri Kabul Usulü

Geri kabul usulü; ilkeler, başvuru, kanıtlar, zaman sınırlamaları, transfer ve ulaşım şekilleri ile hatalı geri kabul ile ilgili usulü içerir.

Geri Kabul İlkeleri

Geri kabul usulü ile ilgili ilkeler, prosedür türleri ile geri kabul yükümlülüğüne tâbi üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi ile ilgili birtakım esaslara ilişkindir.

İlk olarak, geri kabul usulü, olağan prosedürün yanı sıra “hızlandırılmış prosedür” içerir.⁸⁴ Hızlandırılmış prosedür uyarınca bir kişi, talep eden devletin sınır bölgesinde talepte bulunulan devletin ülkesinden doğrudan gelerek sınırı hukuka aykırı şekilde geçtikten sonra yakalanmışsa; talep eden

⁷⁸ Özcan et al, dn. 19, s. 14.

⁷⁹ Bu yöndeki görüş için bkz. *Ibid*, s. 17. Arnavutluk özelinde bkz. Dedja, dn. 72, s. 106.

⁸⁰ Strik, dn. 11, s. 17.

⁸¹ Özcan et al, dn. 19, s. 31.

⁸² GKA md. 14(1). “Geri Kabul Usulü” / “Geri Kabul İlkeleri”, s. 13.

⁸³ Strik, dn. 11, s. 14. Bu meyanda, “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişinin geri kabulü, esas olarak, hukuka aykırı biçimde sınırı geçerken yakalanırsa veya transit ülkeden vizeye veya ikamet iznine sahipse mümkün olacaktır. *Ibid*.

⁸⁴ GKA md. 7(4).

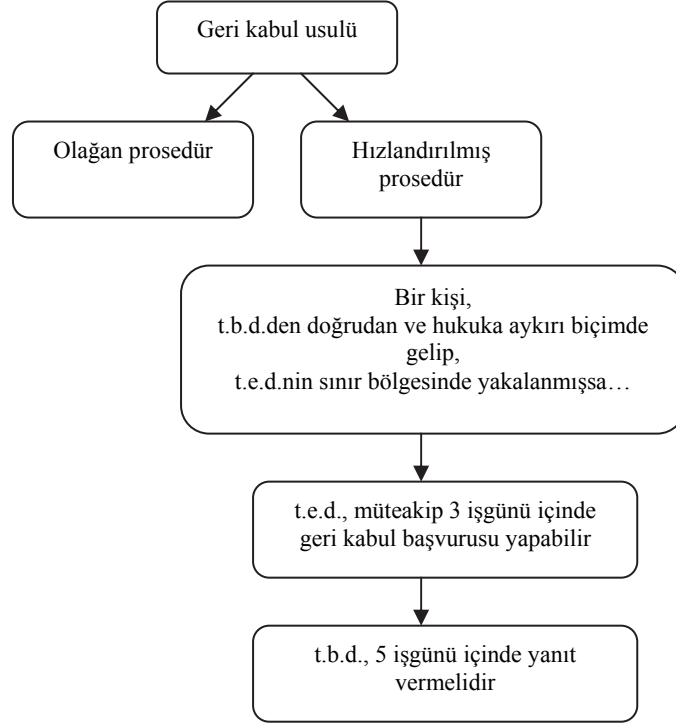
devlet, bu kişinin yakalanmasını müteakip üç iş günü içerisinde geri kabul başvurusunda bulunabilir. Bu meyanda, talep eden devletin “sınır bölgesi”, ikiye ayrılarak tanımlanabilir.⁸⁵ Birincisi, sınır bölgesi, talep eden devlet ile talepte bulunulan devlet arasında sınır paylaşılıyor olsa da olmasa da, talep eden devletin dış sınırından 20 kilometre kadar içeri uzanan kendi ülkesi içindeki alanı ifade eder. İkincisi de, sınır bölgesi, talep eden devletin gümrük alanları dâhil olmak üzere deniz limanlarına ve uluslararası havaalanlarına karşılık gelir. Bundan başka, hızlandırılmış prosedür, geri kabul başvurusunda bulunma ve bu başvuruya yanıt vermedeki zaman sınırlamaları ile üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişiyi menşe ülkeye göndermeye çaba harcama esası hariç tutulursa; olağan prosedür ile aynıdır.⁸⁶ Yine, bir âkit taraf, hızlandırılmış prosedür yerine, duruma göre, olağan prosedürü kullanmayı tercih edebilir.⁸⁷ Ayrıca, hızlandırılmış prosedür, insan hakları ve uluslararası koruma hukuku yönünden kimi kaygılar yaratabilmektedir.⁸⁸

⁸⁵ GKA md. 1(p).

⁸⁶ Kim Gillade, *Readmission Agreements Concluded by the EU* (Master Thesis, Universiteit Gent, 2011) [unpublished], s. 62.

⁸⁷ Bu meyanda, Komisyonun 2011 verilerine göre, AB'nin geri kabul anlaşmalarındaki hızlandırılmış prosedür, oldukça düşük oranda kullanılmıştır. European Commission, dn. 10, s. 5.

⁸⁸ GKA ve insan hakları ve uluslararası koruma hukuku ile ilgili esas inceleme için bkz. “Yatay Düzenlemeler” / “Saklı Kalan Hükümler”, s. 28. Bununla birlikte, söz gelimi, AP vekili *Flautre*'ye göre: “Geri kabul mekanizmasının hızı, ilgili kişilerin insan haklarını tamamiyle kullanmasına imkân tanımamaktadır.” European Policy Centre, *EU Readmission Agreements: Towards a More Strategic Approach that Respects Human Rights*, Event Report S17/12 (Brussels, 2012), s. 3. Yine, *Gillade*, hızlandırılmış prosedür yönünden iltica hakkı ile ilgili kaygılara dikkat çekmektedir. *Gillade*, dn. 87, s. 83. Dahası, Komisyona göre de, AB müktesebatındaki güvenceler (örneğin iltica prosedürüne erişim ve refülman yasağına saygı), hızlandırılmış prosedür ile hiçbir biçimde muaf tutulmamışsa bile; pratikte eksiklikler için potansiyel vardır. Dahası, üye devletler, sınır bölgesinde yakalanan kişilere Gönderme Direktifinin teminatlarının bazılarını uygulamamayı tercih edebilir; çünkü Direktif, üye devletleri, yalnızca, refülman yasağı gibi ana hükümlerden bir kısmına saygı göstermekle yükümlü tutmaktadır. European Commission, dn. 10, s. 12.

Şekil 6: Geri Kabul Prosedürleri⁸⁹

İkinci olarak, geri kabul yükümlülüğüne tâbi üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi ile ilgili birtakım esaslar getirilmiştir.⁹⁰ Bir kere, AB üyesi devletler ve Türkiye, kural olarak, bu tür bir kişinin doğrudan menşee ülkesine dönüşünü sağlamak için her türlü çabayı sarf edecektir.⁹¹ Hatta

⁸⁹ “t.b.d.”: talepte bulunulan devlet ve “t.e.d.”: talep eden devlet, olarak kullanılmıştır.

⁹⁰ GKA md. 7(1). Bu bakımdan, GKA’ya ekli “7(1). Madde hakkında Ortak Beyan” uyarınca da, âkit taraflar, geri kabul yükümlülüğüne tâbi üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişiyi menşee ülkesine doğrudan iade etmek amacıyla her çabayı sergiler. Bu yönden, “talep eden devlet, talepte bulunulan devlete bir geri kabul başvurusunu ibraz ederken aynı zamanda kişinin menşee olan devlete de bir geri kabul başvurusu ibraz” eder. Talepte bulunulan devlet, GKA ile belirlenen zaman zarfında cevap verir. Talep eden devlet de, “bu arada menşee ülkeden geri kabul başvurusuna olumlu bir cevap alınırsa talepte bulunulan devleti bilgilendirir”. “Kişinin menşee ülkesinin belirlenmediği ve bundan dolayı bir geri kabul başvurusu ibraz edilemediği takdirde, bu durumun sebepleri talepte bulunulan devlete ibraz edilecek geri kabul başvurusunda bildirilmelidir”.

⁹¹ Ayrıca bkz. GKA md. 14(1).

Ortak Geri Kabul Komitesi, yeknesak uygulamaya erişmek adına buna yönelik uygulanma usullerini belirleyecektir.⁹² Bununla birlikte, hızlandırılmış prosedürün uygulanabilir olduğu bir durum söz konusuysa; bu kural da, geçerli olmamaktadır. Başka bir deyişle, hızlandırılmış prosedür uygulanabiliyorsa; talep eden devlet, ilgili üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin köken devletine dönüşü için çaba harcamadan, geri kabul usulünü başlatabilecektir.

Aşağıda anlatılacak olan geri kabul başvurusu, bu ilkeler temelinde gerçekleşmektedir.

Geri Kabul Başvurusu

Geri kabul başvurusu ile ilgili birtakım kurallar öngörülmüştür. Talep eden devlet, kural olarak, geri kabul yükümlülüğüne tâbi bir kişinin transferi için talepte bulunulan devletin yetkili makamına⁹³ bir geri kabul başvurusu yapmalıdır.⁹⁴ Bu başvuru, yazılı olmalı ve her bir başvuru için ortak bir form (Ek 5)⁹⁵ kullanılmalıdır.⁹⁶ Yine, bu başvuru, faks, e-posta gibi elektronik olanlar da dâhil olmak üzere tüm iletişim yollarıyla yapılabilir.⁹⁷

Geri kabul başvurusu, ayrıca, mümkün olduğu ölçüde,⁹⁸ belirli bir içeriğe sahip olmalıdır. Bu bilgiler, şu şekilde belirtilebilir:⁹⁹

- Geri kabul edilecek kişiye ilişkin kimlik bilgileri (adı, soyadı, doğum tarihi ve mümkünse doğum yeri, son ikamet yeri vb.);
- Geçerli olduğu durumda, geri kabul edilecek kişinin reşit olmayan evlenmemiş çocuklarının ve/veya eşinin kimlik bilgileri;

⁹² GKA md. 19(1/b). Bkz. “Kurumsal Düzenlemeler” / “Ortak Geri Kabul Komitesi”, s. 37.

⁹³ “Yetkili makam”, Türkiye veya AB üyesi devletlerden birinin GKA’nın uygulanması ile yetkilendirilmiş herhangi bir ulusal makamı anlamına gelir. GKA md. 1(k).

⁹⁴ GKA md. 7(2). Ayrıca bkz. GKA md. 3 ila 6.

⁹⁵ Bkz. “Ekler” / “Ek 5”, s. 45.

⁹⁶ GKA md. 8(3); 25 ve EK 5.

⁹⁷ GKA md. 8(4).

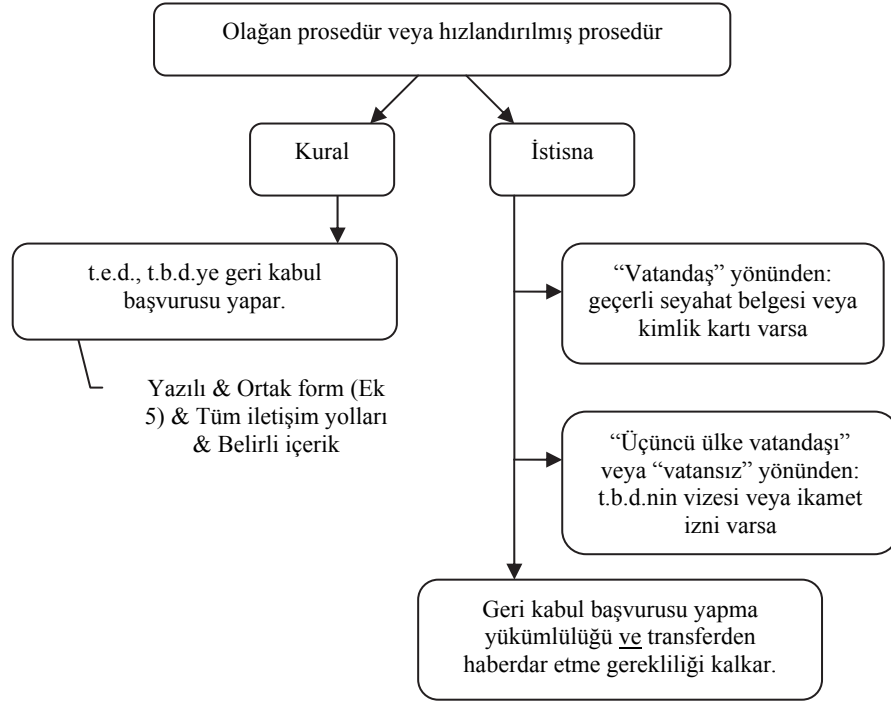
⁹⁸ *Coleman*’a göre geri kabul başvurusundaki bilgiler “mümkün olduğu ölçüde” verilecektir; öyleyse, GKA, geri kabul edilecek kişinin sıkı sıkıya tanımlanmasını aramamaktadır. Pratikte, talepte bulunulan devlet, tanımlama için ısrar edebilecek ve talep eden devletin GKA uyarınca “mümkün olduğu ölçüde” tanımlama girişiminde bulunup bulunmadığını sorgulayabilecektir. *Coleman*, dn. 15, s. 97. Keza *Gillade*’e göre de buradaki takdir payı, partner devletin gerçekten de “mümkün olduğu ölçüde” ilgili kişiyi tanımlamayı deneyip denemediği ile ilgili olası uyumsuzluklara kapı aralamaktadır ve bundan ötürü de, geri kabul anlaşmasının amacını zedeleme riski taşımaktadır. *Gillade*, dn. 87, s. 60.

⁹⁹ GKA md. 8(1 ve 2).

- “Vatandaş” söz konusuysa; sırasıyla GKA Ek 1 ve 2’de ortaya konduğu şekliyle, vatandaşlığın kanıtı veya ilk bakışta (*prima facie*) delilin sağlanacağı araçlar;¹⁰⁰
- “Üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” söz konusuysa; sırasıyla GKA Ek 3 ve 4’te ortaya konduğu şekliyle, bu kişilerin geri kabul koşullarının kanıtı veya ilk bakışta (*prima facie*) delilin sağlanacağı araçlar;¹⁰¹
- Geri kabul edilecek kişinin fotoğrafı;
- İlgili kişinin beyana yönelik açık rızası olması koşuluyla, transferi yapılacak kişinin yardıma veya bakıma ihtiyaç duyabileceğini gösteren beyan;
- Bireysel transfer vakasında gerekli addedilebilecek, her türlü koruma, güvenlik tedbiri veya kişinin sağlık durumuyla ilgili bilgi.

¹⁰⁰ Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Kanıtlar” / “Vatandaşlığa İlişkin Kanıtlar”, s. 16.

¹⁰¹ Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Kanıtlar” / “Üçüncü Ülke Vatandaşı veya Vatansız Kişiye İlişkin Kanıtlar”, s. 18.

Şekil 7: Geri Kabul Başvurusu Yapma Yükümlülüğü ve İstisnaları¹⁰²

Geri kabule ilişkin yazılı başvuru şartı, iki hâl altında ortadan kalkar.¹⁰³ Başka bir deyişle, talep eden devlet, iki hâl altında geri kabul başvurusu yapmaksızın bir kişinin transferini gerçekleştirebilir. Birincisi, “vatandaş” söz konusu iken; geri kabul edilecek kişinin geçerli bir seyahat belgesi veya kimlik kartı varsa ve ikincisi de, “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” söz konusu iken; geri kabul edilecek kişi talepte bulunulan devletin ülkesine giriş vizesi veya o devletin ikamet iznine sahipse; transfer, yazılı başvuru kuralının dışında kalır. Talep eden devlet, ayrıca, bu iki hâl altında talepte bulunulan devleti transferden haberdar etme gerekliliğinden de muaftır.¹⁰⁴ Bununla birlikte, bu iki hâl, ilgili makamların geri kabulü yapılan kişilerin kimliklerini sınırda doğrulama hakkına hanel getirmez. Öyleyse, uygulama açısından, bu iki hâl altında da geri kabul başvurusu olmasa bile; talep eden

¹⁰² “t.b.d.”: talepte bulunulan devlet ve “t.e.d.”: talep eden devlet, olarak kullanılmıştır.

¹⁰³ Şekil 7: Geri Kabul Başvurusu Yapma Yükümlülüğü ve İstisnaları, s. 16.

¹⁰⁴ GKA md. 12(1). Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Transfer ve Ulaşım Şekilleri”, s. 22.

devlet ile talepte bulunulan devletin yetkili makamları arasında en azından gayri resmi yollarla temasın kurulması muhtemeldir.

Geri kabul başvurusunun en önemli unsuru, çoğunlukla kanıtlar olup; aşağıda ele alınmaktadır.

Kanıtlar

Kanıtlar, vatandaşlığa ilişkin olanlar ve üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişiye ilişkin olanlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Vatandaşlığa İlişkin Kanıtlar

Vatandaşlığa ilişkin kanıtlar, belgeli olanlar ve olmayanlar olarak; belgeli olanlar da kesin kanıtlar ve ilk bakışta (*prima facie*) deliller olarak ikiye ayrılmıştır.¹⁰⁵

Kesin kanıtlar ile ilgili olarak birkaç tespit yapılabilir.¹⁰⁶ Talep eden devlet, kesin kanıt ile gelirse; talepte bulunulan devlet, GKA amaçlarıyla vatandaşlığı tanıır. Kesin kanıtlar, GKA Ek 1 ile belirlenmiştir. Talepte bulunulan devlet AB üyesi bir devlet veya Türkiye ise, aşağıdaki belgeler, vatandaşlığa ilişkin kesin kanıt olarak kabul görür:

- Her tür pasaport;
- Talepte bulunulan devlet tarafından verilen *lesepase*;
- Her tür kimlik kartı (geçici ve koşullu olanlar dâhil);
- Askeri hizmet karneleri ve askeri kimlik kartları;
- Gemi adamı kayıt defterleri ve kaptanların hizmet kartları;
- Vatandaşlık sertifikaları ve vatandaşlığı dolaylı veya açıkça belirten diğer resmi belgeler.

Talepte bulunulan devlet Türkiye ise, ayrıca, şu belgeler de, vatandaşlığa ilişkin kesin kanıt olarak kabul görür:

- Vize bilgi sisteminde* yürütülen bir araştırma sonucunda kimliğin doğrulanması;
- Üye devletlerin vize bilgi sistemini kullanmadıkları durumda, bu üye devletlerin vize başvurusu kayıtlarından oluşturulan pozitif tanıma.

¹⁰⁵ GKA md. 9(1, 2 ve 3).

¹⁰⁶ GKA md. 9(1).

* Regulation (EC) No 767/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 concerning the Visa Information System (VIS) and the exchange of data between Member States on short-stay visas (VIS Regulation), OJEU L 218, 13.8.2008, p. 60.

Bununla birlikte, sahte belgeler, kesin kanıt olarak kullanılamaz.

İlk bakışta (*prima facie*) deliller ile ilgili olarak birkaç tespit yapılabilir.¹⁰⁷ Talep eden devlet, ilk bakışta (*prima facie*) delil ile gelirse; talepte bulunulan devlet, bir soruşturmanın ardından ve zaman sınırlamaları¹⁰⁸ içerisinde aksini göstermedikçe; GKA amaçlarıyla vatandaşlığı tanır. İlk bakışta (*prima facie*) deliller, GKA Ek 2 ile belirlenmiştir. Buradaki belgeler, geçerlilik süresi sona erenlerden de olabilir. Bunun dışında, aşağıdaki belgeler, vatandaşlığa ilişkin ilk bakışta (*prima facie*) delil olarak kabul görür:

- GKA Ek 1’de listelenen belgelerden herhangi birinin fotokopisi;
- GKA Ek 1’de listelenen belgelerin geçerlilik süresi dolmuş olanları;
- Sürücü belgeleri veya fotokopisi;
- Doğum belgeleri veya fotokopisi;
- Şirket kimlik kartları veya fotokopisi;
- Yazılı tanık ifadesi;
- İlgili kişinin yazılı ifadesi ve resmi bir sınav sonucu aracılığıyla olan da dâhil olmak üzere, bu kişinin konuştuğu dile ilişkin yazılı beyan;
- İlgili makamın pasaport yerine çıkardığı resimli belgeler de dâhil olmak üzere, ilgili kişinin vatandaşlığını belirlemeye yardım edebilecek herhangi bir diğer belge;
- Resmi makamların sunduğu ve diğer tarafın da kabul ettiği kesin bilgiler.

Bununla birlikte, sahte belgeler, ilk bakışta (*prima facie*) delil olarak kullanılamaz.

Belgeli olmayan kanıt ile ilgili olarak birkaç tespit yapılabilir.¹⁰⁹ Talep eden devlet, GKA Ek 1 ve 2’deki belgelerden hiçbirini sunamasa bile, eğer talep ederse,¹¹⁰ talepte bulunulan devlet, ilgili yetkili diplomatik ve konsolosluk birimleri aracılığıyla, geri kabul edilecek kişinin vatandaşlığının belirlenmesi amacıyla, lüzumsuz gecikme olmaksızın bu kişiyle mülakat yapmak için, talepte bulunulan günden itibaren yedi iş günü içerisinde, ayarlamalar yapar. Talepte bulunulan devlet, talep eden devlette herhangi bir diplomatik veya konsolosluk temsilciliğine sahip değilse; o zaman, talepte

¹⁰⁷ GKA md. 9(2).

¹⁰⁸ Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Zaman Sınırlamaları”, s. 19.

¹⁰⁹ GKA md. 9(3).

¹¹⁰ Bu talep de, ortak bir form (Ek 5) kullanılarak yapılacaktır. “Ekler” / “Ek 5”, s. 45.

bulunulan devlet, lüzumsuz gecikme olmaksızın geri kabul edilecek kişiyle mülakat yapmak için, talep gününden itibaren en geç yedi iş günü içerisinde gerekli ayarlamaları yapar. Bu tür mülakatlar ile ilgili prosedür, uygulama protokolü aracılığıyla belirlenebilir.¹¹¹

Vatandaşlığa ilişkin kanıtlar, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansızlara ilişkin olanlarca takip edilmektedir.

Üçüncü Ülke Vatandaşı veya Vatansız Kişiyeye İlişkin Kanıtlar

Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişiler ile ilgili kanıtlar,¹¹² bu kişilerin geri kabulüne ilişkin koşullar ve hukuka aykırı giriş, bulunma veya ikamet ile ilgili olanlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yine, söz konusu koşullara dair kanıtlar da, kesin deliller ve ilk bakışta (*prima facie*) deliller olarak ikiye ayrılmıştır.

Kesin deliller ile ilgili olarak birkaç tespit yapılabilir.¹¹³ Talep eden devlet, kural olarak, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin geri kabulü için talepte bulunulan devlete kesin deliller sunmalıdır. Kesin deliller, GKA Ek 3 ile belirlenmiştir. Aşağıdaki belgeler, bu tür bir kişinin geri kabulüne ilişkin koşullara dair kesin delil olarak kabul görür:

- Talepte bulunulan devletin verdiği vize ve/veya ikamet izni;
- İlgili kişinin tahrif edilmiş seyahat belgesindekiler de dâhil olmak üzere, seyahat belgesindeki giriş / çıkış damgaları veya benzer tasdikler veya (örneğin fotoğrafik olan gibi) girişe / çıkışa ilişkin her türlü diğer delil;
- İlgili kişinin talepte bulunulan devletin ülkesinde kaldığını açıkça gösteren (örneğin otel faturaları, doktor / dişçi randevu kartları, kamu kurumuna / özel kuruma giriş kartları, araba kira sözleşmeleri, kredi kartı faturaları vb. gibi) her türlü belge, sertifika ve fatura;
- İlgili kişinin talepte bulunulan devletin ülkesinde bulunduğunu ve yaptığı yolculukları gösteren hava, tren, otobüs veya gemi seferlerinin üzerinde kişinin ismi geçen biletleri ve/veya yolcu listesi;
- İlgili kişinin bir kargo veya seyahat acentesi hizmeti kullandığını gösterir bilgi;
- İlgili kişinin sınırı geçtiğini doğrulayabilecek, özellikle, sınır otoritesi personelinin ve diğer tanıkların verdiği resmi yazılı beyan;

¹¹¹ GKA md. 9(3) ve 20.

¹¹² GKA md. 10(1, 2 ve 3).

¹¹³ GKA md. 10(1).

- İlgili kişinin adli veya idari muameleler esnasında verdiği resmi yazılı beyanı.

Bununla birlikte, sahte belgeler, kesin delil olarak kullanılamaz.

İlk bakışta (*prima facie*) deliller ile ilgili olarak birkaç tespit yapılabilir.¹¹⁴ Talep eden devlet, ilk bakışta (*prima facie*) delil ile gelirse; talepte bulunulan devlet, bir soruşturmanın ardından ve zaman sınırlamaları¹¹⁵ içerisinde aksini göstermedikçe; üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin geri kabulüne ilişkin koşulların oluştuğunu varsayar. İlk bakışta (*prima facie*) deliller, GKA Ek 4 ile belirlenmiştir. Aşağıdaki belgeler, bu tür bir kişinin geri kabulüne ilişkin koşullara dair ilk bakışta (*prima facie*) delil olarak kabul görür:

- Talep eden devletin alakalı otoritelerinin ilgili kişinin o devletin ülkesine girdikten sonra alıkonulduğu yer ve koşullar ile ilgili olarak çıkardığı betimleme;
- (Örneğin: BMMYK gibi) bir uluslararası örgütün sağladığı bir kişinin kimliği ve/veya kalışı ile ilgili bilgi;
- Aile üyeleri, seyahat arkadaşları vb. tarafından verilen raporlar / bilgi teyitleri;
- İlgili kişinin yazılı beyanı.

Bununla birlikte, sahte belgeler, ilk bakışta (*prima facie*) delil olarak kullanılamaz.

Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi yönünden hukuka aykırı girişin, bulunmanın veya ikamet kanıtı ile ilgili olarak da birkaç tespit yapılabilir.¹¹⁶ Böyle bir hukuka aykırılık, ilgili kişinin içinde talep eden devletin ülkesi için gerekli vize veya diğer ikamet izninin olmadığı seyahat belgesi aracılığıyla belirlenir. Yine, talep eden devletin ilgili kişinin gerekli seyahat belgesinin, vizesinin veya ikamet izninin bulunmadığına ilişkin yazılı beyanı da, böyle bir hukuka aykırılık yönünden ilk bakışta (*prima facie*) delil oluşturur. Bu meyanda, her ne kadar hukuka aykırı olarak ülkede bulunmanın kanıtı, yalnızca üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi

¹¹⁴ GKA md. 10(2).

¹¹⁵ Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Zaman Sınırlamaları”, s. 19.

¹¹⁶ GKA md. 10(3). Bu meyanda, Komisyona göre geri kabul anlaşmaları, bir kişinin AB’de veya partner devlette bulunmasının hukukiliği ile ilgili kriterleri tanımlamaz; bu, ulusal otoritelerce ulusal hukuka ve uygulanıyorsa AB hukukuna uygun olarak değerlendirilmelidir. European Commission, dn. 10, s. 2.

yönünden ele alınmış gözükse de; aynı kural,¹¹⁷ vatandaş söz konusu olunca da kullanılabilir niteliktedir.

Gerek vatandaş gerek üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi yönüyle kanıtlar ile ilgili birtakım tespitler yapılabilir. Bu kanıtlar, görüldüğü üzere oldukça detaylı bir biçimde tespit edilmiş olup,¹¹⁸ belgeli kanıtlar, fatura, makbuz veya bilet gibi kâğıt temelli diğer kanıtlar ve (kâğıda dökülmüş) sözlü kanıtlar olmak üzere ana hatlarıyla üçe ayrılabilir.¹¹⁹ Bu meyanda, düzensiz göçmenler, genellikle, belgeli veya kâğıt temelli diğer kanıtları yanında bulundurmayacağından veyahut yok edebileceğinden; söz gelimi ilgili göçmenin aile üyesinin tanıklığı gibi sözlü kanıtlar ile “vatandaş” yönünden mülakat yöntemi, uygulamada önem kazanacaktır.¹²⁰ Öyleyse, kanıtlar ile ilgili olarak denilebilir ki; GKA, gönderme ile ilgili sorunları sınırlayacak; ancak ortadan kaldırmayacaktır ve âkit tarafların iyi niyeti, GKA'nın uygulanmasında önemli bir etmen olmayı sürdürecektir.¹²¹ Sırada, kanıtlar ile benzer bir ayrıntı seviyesi ile düzenlenen zaman sınırlamaları bulunmaktadır.

Zaman Sınırlamaları

Geri kabul başvurusu ve sonrası, belirli açılardan kimi zaman sınırlamalarına tâbidir. Bu zaman sınırlamaları, geri kabul başvurusunun yapıma anına, yanıtlanma anına, geri kabule yönelik uzlaşmayı takiben seyahat belgesinin hazırlanma anına ve ilgili kişinin transfer anına ilişkindir.

Geri kabul başvurusu, belirli bir zaman dilimi içinde yapılmalıdır.¹²² Birincisi, “vatandaş” yönünden herhangi bir zaman sınırı öngörülmemiştir. O hâlde, “vatandaş” söz konusuysa; talep eden devlet, böyle bir kişinin geri kabulü için talepte bulunulan devlete istediği zaman başvurabilir. İkincisi, “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” yönünden, talep eden devlet, öncelikle, yetkili makamı vasıtasıyla giriş, bulunma veya ikamet ile ilgili yürürlükteki koşulları sağlamayan veya artık sağlamayan böyle bir kişiyi tespit etmelidir. Geri kabul başvurusu da, böyle bir tespitten itibaren azami altı aylık bir süre içerisinde yapılmalıdır. Eğer ilgili kişi, talep eden devletin ülkesine “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişiye ilişkin geri kabul yükümlülüğünün yürürlüğe giriş tarihinden önce girmişse; altı aylık süre, bu

¹¹⁷ GKA md. 10(3).

¹¹⁸ Söz gelimi, *Gillade*'e göre, bu detaylı kanıt listeleri, geri kabul sürecindeki zorlukların kayda değer bir kısmını ortadan kaldırır. *Gillade*, dn. 87, s. 58.

¹¹⁹ Coleman, dn. 15, s. 99.

¹²⁰ Bu yöndeki tespitler için bkz. *Ibid*.

¹²¹ *Ibid*, s. 99, 100.

¹²² GKA md. 11(1). Bkz. Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.

tarihten itibaren işlemeye başlar.¹²³ Yine, eğer başvurunun zamanında sunulmasının önünde hukuki veya fiili engeller varsa; zaman sınırlaması, talep eden devletin isteği üzerine, sadece var olan engeller ortadan kalkana kadar uzatılır.¹²⁴

Geri kabul başvurusu, belirli zaman sınırlamaları dâhilinde cevaplanmalıdır.¹²⁵ Birincisi, hızlandırılmış prosedür söz konusuysa; geri kabul başvurusu, beş iş günü içerisinde yanıtlanır.¹²⁶ İkincisi, olağan prosedür söz konusuysa; geri kabul başvurusu, lüzumsuz gecikme olmaksızın ve diğer tüm durumlarda her halükarda azami 25 takvim günü içerisinde yanıtlanır. Bununla birlikte talep eden devletin mevzuatı, ilk gözetim altı süresini 25 takvim gününden az olarak belirlemişse; bu mevzuattaki süre esas alınır. Eğer başvurunun zamanında yanıtlanmasının önünde hukuki veya fiili engeller varsa;¹²⁷ zaman sınırlaması, istek üzerine ve neden gösterilerek, 60 takvim gününe kadar genişletilebilir. Bununla beraber, talep eden devletin mevzuatı, azami gözetim altı süresini 60 takvim gününden az veya buna eşit olarak belirlemişse; bu mevzuattaki süre dikkate alınır. Buradaki zaman sınırı, geri kabul başvurusunun alındığı tarih itibarıyla başlar.¹²⁸

¹²³ GKA md. 11(1) ve 24(3). “Nihai Düzenlemeler” / “Yürürlüğe Girme, Süre ve Sona Erme”, s. 41. Ayrıca bkz. Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.

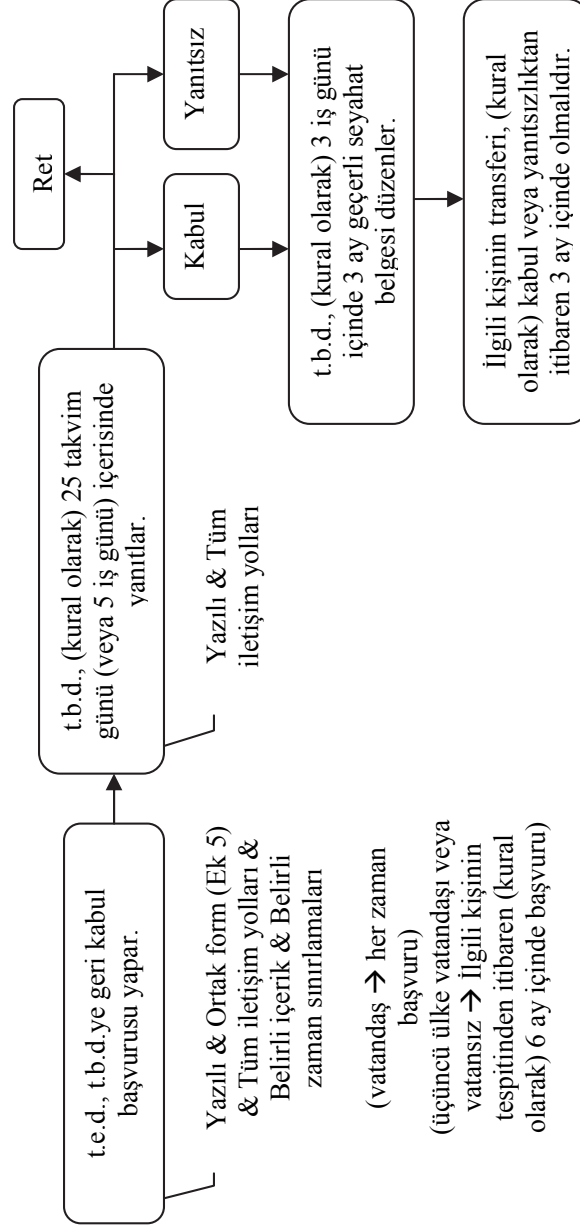
¹²⁴ Bu yönden, *Coleman*'ın belirttiği gibi, GKA, bu tür engellere dair örnekler vermemekte veya bu tür engellerin gösterilebilir olmasını talep etmemektedir. *Coleman*, dn. 15, s. 100.

¹²⁵ GKA md. 11(2).

¹²⁶ GKA md. 11(2) ve 7(4).

¹²⁷ Bkz. dn. 124.

¹²⁸ Bununla birlikte, *Coleman*'ın da belirttiği gibi, GKA, talepte bulunulan devleti başvurunun alındığına dair bir teyit göndermekle yükümlü tutmayı ihmal etmiştir. *Coleman*, dn. 15, s. 101.

Şekil 8: Geri Kabul ve Zaman Sınırlamaları¹²⁹

¹²⁹ “t.b.d.”: talepte bulunulan devlet ve “t.e.d.”: talep eden devlet, olarak kullanılmıştır.

Gerı kabul başvurusu, yazılı olmak kaydıyla,¹³⁰ her türlü iletişim yoluyla, üç türlü karşılık bulabilir. Bir kere, geri kabul başvurusu, faks, e-posta gibi elektronik olanlar da dâhil olmak üzere tüm iletişim yollarıyla yapılabilir. Bunun dışında, geri kabul başvurusu, birincisi, kabul edilebilir ve böylece, bir sonraki aşamaya, yani transfere geçilir.¹³¹ İkincisi, geri kabul başvurusu, gerekçeleri yazılı biçimde sunularak, reddedilebilir.¹³² Üçüncüsü de, geri kabul başvurusu, belirlenen zaman sınırı içinde yanıtlanmayabilir ve bu hâlde, transfer üzerinde anlaşmaya varılmış olduğu kabul edilir.¹³³

Gerı kabul üzerindeki uzlaşı sonrası da, talepte bulunulan devlet, belirli zaman dilimi içerisinde gerekli seyahat belgelerini temin etmelidir.¹³⁴ “Vatandaş” söz konusu olduğunda,¹³⁵ talepte bulunulan devlet, geri kabul başvurusunu kabul ettikten veya bu başvuru belirlenen zaman sınırı içinde yanıtlanmadıktan sonra, o devletin ilgili otoritesi,¹³⁶ geri kabul edilecek kişinin iradesine bakmaksızın, geri kabul edilecek kişinin geri dönüşü için gerekli seyahat belgelerini üç ay geçerliliğe sahip olacak şekilde ve üç iş günü içerisinde düzenler. İlgili kişinin transferi, hukuki veya fiili sebeplerle başlangıçta düzenlenen seyahat belgesinin geçerlilik süresi içinde gerçekleşmemişse; talepte bulunulan devletin ilgili otoritesi,¹³⁷ aynı geçerlilik süresini haiz yeni seyahat belgesini üç iş günü içerisinde düzenler. Her iki hâlde de, eğer talepte bulunulan devlet, talep eden devlette ilgili otoriteye sahip değilse veya seyahat belgesini üç iş günü içinde düzenlememişse; geri kabul başvurusuna verilen yanıt, ilgili kişinin geri kabulü için gerekli seyahat belgesi olarak kabul edilir. Bununla birlikte, geri kabul başvurusuna yanıt verilmeyip, gerekli seyahat belgesi de temin edilmediyse ne olacağı, ayrıca düzenlenmemiştir.¹³⁸ Öyleyse, bir ihtimalle Ortak Gerı Kabul Komitesi, bununla ilgili bir karar alabilir¹³⁹ ve bir başka ihtimalle de, bu boşluk, ikili uygulama protokolleri aracılığıyla doldurulabilir.¹⁴⁰

¹³⁰ GKA md. 8(5) ve 11(2).

¹³¹ GKA md. 11(3).

¹³² GKA md. 11(4).

¹³³ GKA md. 11(2 ve 3).

¹³⁴ Bu meyanda *Cassarino*'nun tespitine göre seyahat belgelerinin ulaştırılması ne kadar hızlı olursa; ilgili kişinin gözetim altında geçireceği süre, o kadar kısaldır ve masraflar, o kadar azalır. Cassarino, dn. 19, s. 27.

¹³⁵ GKA md. 3(4 ve 5) ve 5(4 ve 5).

¹³⁶ İlgili otorite, Türkiye açısından “konsolosluk ofisi”; AB üyesi devlet bakımından “konsolosluk ofisi” veya “diplomatik misyon” olarak belirtilmiştir. GKA md. 3(4) ve 5(4).

¹³⁷ İlgili otorite, Türkiye açısından “konsolosluk ofisi”; AB üyesi devlet bakımından “konsolosluk ofisi” veya “diplomatik misyon” olarak belirtilmiştir. GKA md. 3(5) ve 5(5).

¹³⁸ Krş. GKA md. 4(3 ve 4) ve 6(4 ve 5).

¹³⁹ GKA md. 19. “Kurumsal Düzenlemeler” / “Ortak Gerı Kabul Komitesi”, s. 36.

¹⁴⁰ GKA md. 20. “Kurumsal Düzenlemeler” / “Uygulama Protokolleri”, s. 37.

“Üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” söz konusu olduğunda da, seyahat belgelerinin teminine ilişkin zaman sınırlamaları getirilmiştir.¹⁴¹ Talepte bulunulan devlet, geri kabul başvurusunu kabul ettikten veya bu başvuru belirlenen zaman sınırı içinde yanıtlanmadıktan sonra, o devletin ilgili otoritesi,¹⁴² şayet gerekliyse, geri kabulü onaylanmış kişinin kendi ülkesine geri dönüşü için gerekli seyahat belgesini en az üç ay geçerliliğe sahip olacak şekilde ve üç iş günü içerisinde düzenler. İlgili kişinin transferi, hukuki veya fiili sebeplerle başlangıçta düzenlenen seyahat belgesinin geçerlilik süresi içinde gerçekleşmemişse; talepte bulunulan devletin ilgili otoritesi,¹⁴³ üç iş günü içerisinde, mevcut belgenin geçerlilik süresini uzatır veya gerektiğinde aynı geçerlilik süresini haiz yeni bir seyahat belgesi düzenler. Her iki hâlde de, eğer talepte bulunulan devlet, talep eden devlette ilgili otoriteye sahip değilse veya seyahat belgesini üç iş günü içinde düzenlememişse; AB’nin standart sınır dışı etme amaçlı seyahat belgesinin kullanımının kabul edildiği varsayılır.¹⁴⁴

Geri kabul başvurusu, ret hâli hariç olmak üzere, kabul edilmiş veya yanıtız kalmışsa; bu kez de, transfer ile ilişkili birtakım zaman sınırlamaları getirilmiştir.¹⁴⁵ Transfer, anlaşmaya varıldıktan veya uygun olduğu hâllerde, geri kabul başvurusunun yanıtlanmasına ilişkin sürenin sona ermesinden sonra üç ay içerisinde gerçekleşmelidir. Talep eden devlet isterse; bu süre, hukuki veya fiili engellerin aşılması için sarf edilen süre kadar uzatılabilir.¹⁴⁶

Geri kabul başvurusunun yapılma anına, yanıtlanma anına, geri kabule yönelik uzlaşmayı takiben seyahat belgesinin hazırlanma anına ve ilgili kişinin transfer anına ilişkin zaman sınırlamaları ve kuralları, bir sonraki geri kabul adımı olan transfer ve ulaşım şekilleri takip etmektedir.

Transfer ve Ulaşım Şekilleri

Transfer ve ulaşım şekilleri ile ilgili birtakım düzenlemeler getirilmiştir. Transfer, kural olarak, haber verme gerekliliğine bağlanmıştır.¹⁴⁷ Buna göre, talep eden devletin yetkili makamları, bir kişi geri gönderilmeden evvel, talepte bulunulan devleti transfer tarihi, giriş noktası, olası refakatçiler ve transfere ilişkin diğer hususlardan yazılı olarak ve en az 48 saat önceden

¹⁴¹ GKA md. 4(3 ve 4) ve 6(4 ve 5).

¹⁴² İlgili otorite, Türkiye açısından “konsolosluk ofisi”; AB üyesi devlet bakımından “konsolosluk ofisi” veya “diplomatik misyon” olarak belirtilmiştir. GKA md. 4(3) ve 6(4).

¹⁴³ İlgili otorite, Türkiye açısından “konsolosluk ofisi”; AB üyesi devlet bakımından “konsolosluk ofisi” veya “diplomatik misyon” olarak belirtilmiştir. GKA md. 4(4) ve 6(5).

¹⁴⁴ 30 Kasım 1994 tarihli AB Konseyi tavsiyesinde öngörülen biçime uygun olarak. *Gillade*’e göre bu hüküm, talepte bulunulan bir devletin isteksizliği nedeniyle geri kabul anlaşmasının uygulamasının önüne geçilmesini önler. *Gillade*, dn. 87, s. 59.

¹⁴⁵ GKA md. 11(3).

¹⁴⁶ Bkz. dn. 124.

¹⁴⁷ GKA md. 12(1). Şekil 9: Transferi Haber Verme Gerekliliği ve İstisnaları, s. 22.

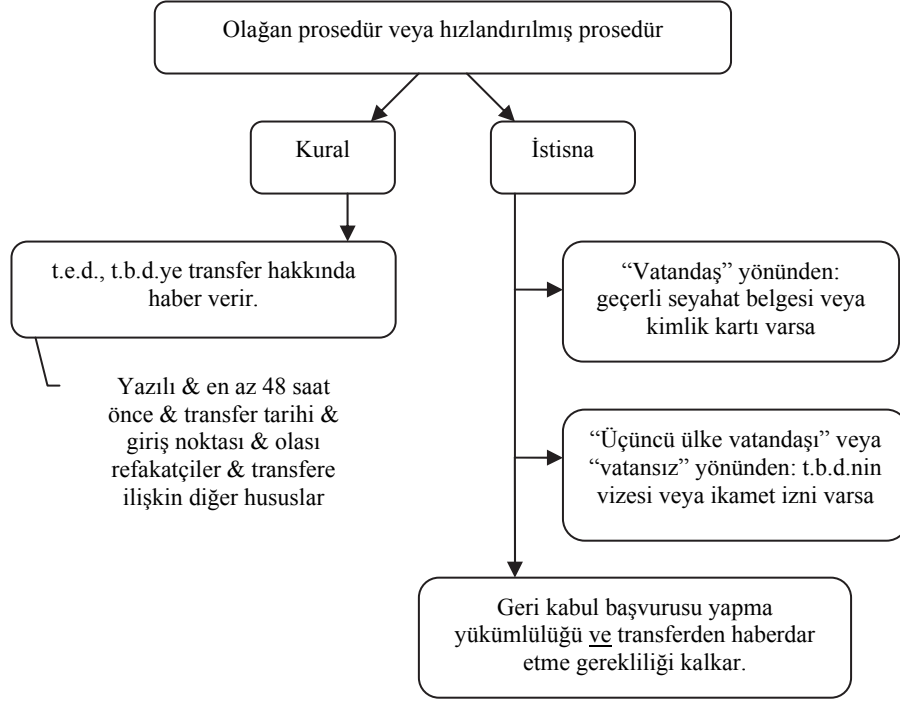
haberdar eder. Bununla birlikte, iki hâl, yukarıda belirtildiği üzere¹⁴⁸ geri kabule ilişkin yazılı başvuru şartının yanı sıra haber verme gerekliliğini de ortadan kaldırır.¹⁴⁹ “Vatandaş” söz konusu iken; geri kabul edilecek kişinin geçerli bir seyahat belgesi veya kimlik kartı varsa ve “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” söz konusu iken; geri kabul edilecek kişi talepte bulunulan devletin ülkesine giriş vizesi veya o devletin ikamet iznine sahipse; transfer, yazılı başvuru ve haber verme olmadan tamamlanabilir.¹⁵⁰ Bununla birlikte, bu iki hâl, ilgili makamların geri kabulü yapılan kişilerin kimliklerini sınırda doğrulama hakkına hâlel getirmez. Öyleyse, uygulama açısından, yine yukarıda belirtildiği üzere¹⁵¹ bu iki hâl altında da transferi haber verme gerekliliği olmasa bile; talep eden devlet ile talepte bulunulan devletin yetkili makamları arasında en azından gayri resmi yollarla temasın kurulması muhtemeldir.

¹⁴⁸ Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Geri Kabul Başvurusu”, s. 15.

¹⁴⁹ GKA md. 7(3).

¹⁵⁰ *Gillade*'e göre ise, bu gibi önceden bilinmeyen geri kabul hâlleri için ekstra bir teminat, söz gelimi bir teyit, getirilebilir. *Gillade*, dn. 87, s. 61.

¹⁵¹ Bkz. “Geri Kabul Usulü” / “Geri Kabul Başvurusu”, s. 15.

Şekil 9: Transferi Haber Verme Gerekliliği ve İstisnaları¹⁵²

Ulaşım, belirli kurallara tâbi tutulmuştur.¹⁵³ Bir kere, ulaşım işlemi hava, kara veya deniz yoluyla gerçekleştirilebilir. Hava yoluyla iade, Türkiye veya AB üyesi devletlerin ulusal hava yolu şirketlerinin kullanılmasıyla kısıtlanamayacağı gibi, tarifeli veya tarifersiz seferler kullanılarak gerçekleştirilebilir. Dönüş, refakatçi ile gerçekleşiyorsa; bu refakatçi, yalnızca talep eden devletin yetkili kişileri ile sınırlandırılmaz ve Türkiye veya AB üyesi bir devletçe yetkilendirilmesi yeterlidir.

Bir kişinin transferi sonrası, o kişinin geri kabulünün GKA çerçevesinde hatalı biçimde gerçekleştiği de fark edilebilir.

¹⁵² “t.b.d.”: talepte bulunulan devlet ve “t.e.d.”: talep eden devlet, olarak kullanılmıştır.

¹⁵³ GKA md. 12(2).

Hatalı Geri Kabul

Bir geri kabul, kimi zaman hatalı olabilir.¹⁵⁴ Eğer ilgili kişinin transferi sonrasındaki üç ay içerisinde, geri kabule ilişkin gerekliliklerin yerine gelmediği belirlenirse; talep eden devlet, talepte bulunulan devletin geri kabul ettiği kişiyi geri alır. Böyle bir durumda, GKA'nın usule ilişkin hükümleri, kural olarak, gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla (*mutatis mutandis*) uygulanır ve geri alınacak kişinin asıl kimliği ve vatandaşlığı ile ilgili mevcut tüm bilgiler sunulur. Bu kural, yalnızca masraflar yönünden bir istisnaya tâbi tutulmuştur. Buna göre, ilk talep eden devlet, ilgili kişinin ulaşım masraflarının tümünü karşılar.¹⁵⁵ Hatalı geri kabul, olağan prosedür açısından da önemli olsa bile; daha çok hızlandırılmış prosedür açısından getirilmiştir.¹⁵⁶

Buraya kadar, geri kabul usulü; ilkeler, başvuru, kanıtlar, zaman sınırlamaları, transfer ve ulaşım şekilleri ile hatalı geri kabul yönüyle ortaya konmuştur. Sırada transit geçiş ile ilgili kurallar yer almaktadır.

Transit Geçiş

Transit geçiş,¹⁵⁷ niteliği gereği yalnızca “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” ile ilgili olup; ilkeler ve usul olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir.

Transit Geçiş İlkeleri

Transit geçiş ilkeleri, transit geçiş yükümlülüğüne tâbi “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişi ile ilgili birtakım esaslar ile transit geçiş yükümlülüğünün var olduğu, olmadığı veya ortadan kalktığı hâller ile ilgilidir.¹⁵⁸

İlk olarak, transit geçiş yükümlülüğüne tâbi “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişi ile ilgili birtakım esaslar getirilmiştir. Buna göre, AB üyesi devletler ve Türkiye, “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişinin transit geçişini bu tür bir kişinin hedef ülkeye doğrudan gönderilemediği durumlarla sınırlar.¹⁵⁹ Bu esas, aslında, âkit tarafların kural olarak öncelikle bu tür bir kişinin köken devletine dönüşünü sağlamak için her türlü çabayı sarf etmeleri gereğine dair kural ile birbirini tamamlamaktadır.¹⁶⁰

¹⁵⁴ GKA md. 13. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Coleman, dn. 15, s. 102–103.

¹⁵⁵ Krş. “Yatay Düzenlemeler” / “Masraflar”, s. 27.

¹⁵⁶ Gillade, dn. 87, s. 63.

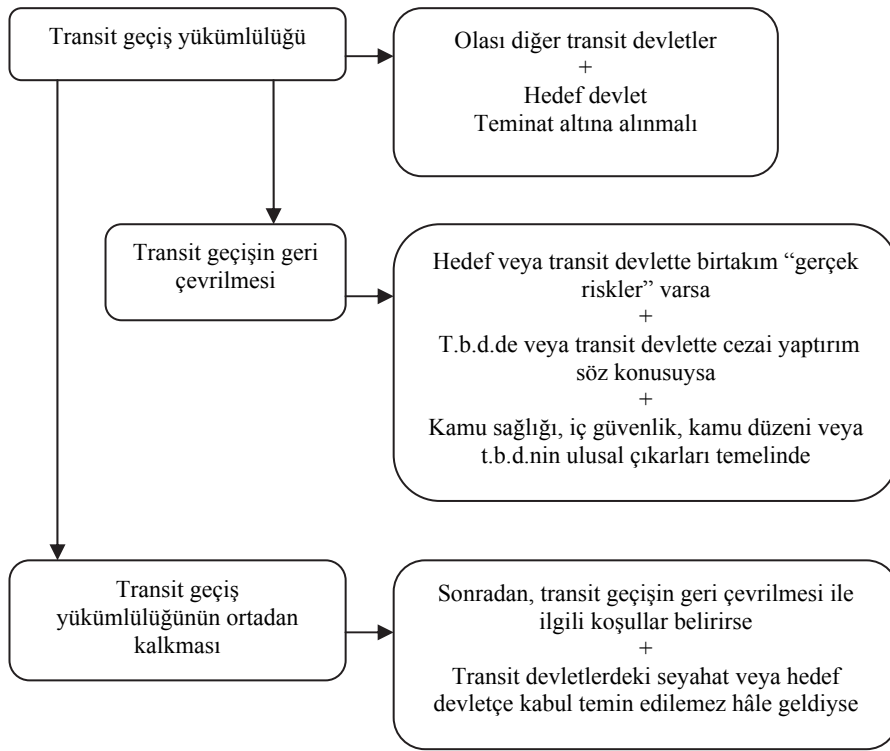
¹⁵⁷ Bu meyanda, Komisyonun 2011 verilerine göre, AB'nin geri kabul anlaşmalarındaki transit geçiş, oldukça düşük oranda kullanılmıştır. European Commission, dn. 10, s. 5.

¹⁵⁸ GKA md. 14(1-4).

¹⁵⁹ GKA md. 14(1).

¹⁶⁰ GKA md. 14(1). “Geri Kabul Usulü” / “Geri Kabul İlkeleri”, s. 13.

İkinci olarak, transit geçiş yükümlülüğü, kural olarak, belirli koşullar altında doğar.¹⁶¹ Buna göre, eğer muhtemel diğer transit geçiş devletlerindeki müteakip seyahatler ve hedef devletçe geri kabul teminat altına alınmışsa; Türkiye, AB üyesi bir devletin talebi üzerine ve AB üyesi bir devlet de, Türkiye'nin talebi üzerine, "üçüncü ülke vatandaşı" veya "vatansız" kişinin transit geçişine izin verir.

Şekil 10: Transit Geçiş Yükümlülüğü, Geri Çevrilmesi ve Ortadan Kalkması¹⁶²

¹⁶¹ GKA md. 14(2).

¹⁶² "t.b.d.": talepte bulunulan devlet olarak kullanılmıştır.

Transit geçiş isteği, belirli koşullar altında geri çevrilebilir.¹⁶³ Başka bir ifadeyle, Türkiye veya AB üyesi bir devlet, aşağıdaki koşullar altında transit geçişi reddedebilir:

- Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi, hedef veya transit devletinde işkenceye, insanlık dışı veya küçük düşürücü muameleye veya cezaya tâbi tutulma ya da ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle zulüm görme yönünden gerçek bir riskle karşı karşıyaysa;
- Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi, talepte bulunulan devlette veya bir transit devlette cezai yaptırıma tâbi tutulacaksa;
- Kamu sağlığı, iç güvenlik, kamu düzeni veya talepte bulunulan devletin diğer ulusal çıkarları temelinde.

Transit geçiş yükümlülüğü, belirli koşullar altında ortadan kalkar.¹⁶⁴ Buna göre, Türkiye veya AB üyesi bir devlet, transit geçişin önüne çıkacak biçimde transit geçiş isteğinin geri çevrilebileceği koşullar sonradan oluşur veya gün yüzüne çıkarsa ya da muhtemel diğer transit geçiş devletlerindeki müteakip seyahatler ve hedef devletçe geri kabul temin edilir olmaktan çıkmışsa; verdiği izni geri alabilir. Bu durumda, talep eden devlet, gerektiği gibi ve gecikme olmaksızın, ilgili kişiyi geri alır.

Sırada ele alınacak olan transit geçiş usulü, buradaki ilkeler temelinde gerçekleşmektedir.

Transit Geçiş Usulü

Transit geçiş usulü; transit geçiş başvurusu, bu başvurunun yanıtı, transit geçiş ve refakatçiler ile talepte bulunulan devletin yardım yükümlülüğü olmak üzere dört tür konuya ilişkin kuralları içerir.¹⁶⁵

Transit geçiş başvurusu ile ilgili birtakım kurallar öngörülmüştür.¹⁶⁶ Talep eden devlet, transit geçiş yükümlülüğüne tâbi bir kişinin transferi için talepte bulunulan devletin yetkili makamına bir transit geçiş başvurusu yapmalıdır. Bu başvuru, herhangi bir zaman sınırlamasına tâbi tutulmamış olup,¹⁶⁷ yazılı olmalı ve her bir başvuru için ortak bir form (Ek 6)¹⁶⁸ kullanılmalıdır. Yine, bu başvuru, faks, e-posta gibi elektronik olanlar da dâhil olmak üzere tüm iletişim yollarıyla yapılabilir. Bu başvuru, ayrıca, aşağıdaki bilgileri içermelidir:

¹⁶³ GKA md. 14(3).

¹⁶⁴ GKA md. 14(4).

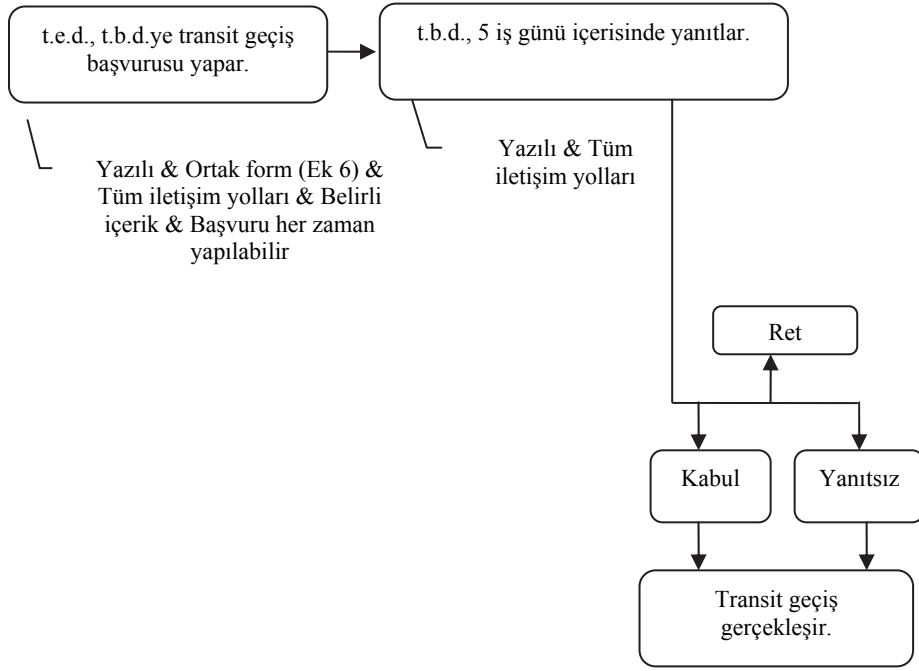
¹⁶⁵ GKA md. 15(1-4).

¹⁶⁶ GKA md. 15(1).

¹⁶⁷ Krş. GKA md. 11(1). Bkz. Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.

¹⁶⁸ Bkz. "Ekler" / "Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.", s. 48.

- Transit geçiş türü (hava, deniz veya kara yoluyla), muhtemel diğer transit geçiş devletleri ve hedef devlet;
- İlgili kişinin özellikleri (örneğin: adı, soyadı, kızlık soyadı, takına adları veya lakapları, doğum tarihi, cinsiyet ve –şayet mümkünse– doğum yeri, vatandaşlığı, dili, seyahat belgesinin türü ve numarası);
- Öngörülen giriş noktası, transfer zamanı ve refakatçi kullanımı;
- Talep eden devletin transit geçiş yükümlülüğü koşullarının karşılandığı ve transit geçiş isteğinin geri çevrilebilirliğine ilişkin bir sebebin bilinmediğine dair deklarasyonu.

Şekil 11: Transit Geçiş Usulü¹⁶⁹

¹⁶⁹ “t.b.d.”: talepte bulunulan devlet ve “t.e.d.”: talep eden devlet, olarak kullanılmıştır.

Transit geçiş başvurusunun yanıtı ile ilgili birtakım kurallar öngörülmüştür.¹⁷⁰ Bir kere, transit geçiş başvurusu, yazılı olarak ve faks, e-posta gibi elektronik olanlar da dâhil olmak üzere herhangi bir iletişim yolu kullanılarak ya kabul edilir ya da reddedilir; başka bir ihtimal de yanıtız bırakılır. Transit geçiş başvurusu, birincisi, başvurunun alınmasından itibaren beş iş günü içerisinde öngörülen giriş noktası ve transfer zamanı teyit edilerek, kabul edilebilir ve böylece, bir sonraki aşamaya, yani transit geçişe geçilir. Transit geçiş başvurusu, ikincisi, bu beş iş günü içerisinde gerekçeleri belirtilerek, reddedilebilir. Üçüncüsü de, transit geçiş başvurusu, bu beş iş günü içerisinde yanıtlanmayabilir ve bu hâlde, transit geçiş üzerinde anlaşmaya varılmış olduğu kabul edilir.

Transit geçiş, refakatçiler ile talepte bulunulan devletin yardım yükümlülüğü yönünden de ele alınmıştır. Eğer transit geçiş işlemi hava yolu ile gerçekleşecekse; geri kabul edilecek kişi ve olası refakatçisi, transit havalimanı vizesi almaktan muaf tutulur.¹⁷¹ Bunun dışında, talepte bulunulan devletin yetkili makamları, karşılıklı istişareye tâbi olarak, transit geçişe yardımcı olur; özellikle de, ilgili kişilerin gözetlenmesi ve bu amaçla gerekli kolaylıkların sağlanması aracılığıyla bunu yapar.¹⁷²

Bundan başka, transit geçiş başvurusu kabul edilmiş veya yanıtız kalmışsa; bu kez de, ilgili kişinin bilfiil transit geçişi gerçekleşecektir. GKA, bu an ile ilgili olarak herhangi bir zaman sınırlaması getirmemiştir.¹⁷³ Bununla birlikte, ilgili kişinin bilfiil transit geçişi, transit geçiş başvurusunun kabulü veya yanıtız bırakılması anından itibaren “makul süre” içinde gerçekleşmelidir denilebilir; zira bu, en azından transit geçişin sağlıklı işleyebilmesi adına gerekecektir.

Transit geçiş, ilkeleri ve usulü yönleriyle ele alındıktan sonra, sırayı GKA’daki yatay düzenlemeler almaktadır.

Yatay Düzenlemeler

Yatay düzenlemeler, geri kabul süreci boyunca ilgili sayılabilecek olan masraflar, kişisel veriler ve korunmaları ile saklı kalan hükümleri içerir.

Masraflar

Ulaşım ve transit masrafları, tek bir kurala tâbi tutulmuştur.¹⁷⁴ Talep eden devlet, “vatandaş” veya “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” söz

¹⁷⁰ GKA md. 15(2).

¹⁷¹ GKA md. 15(3).

¹⁷² GKA md. 15(4).

¹⁷³ Krş. GKA md. 11(3).

¹⁷⁴ GKA md. 16. Hatalı geri kabul hâlindeki istisna için bkz. GKA md. 13 ve “Geri Kabul Usulü” / “Hatalı Geri Kabul”, s. 23.

konusuysa; talepte bulunulan devletin sınır geçiş noktasına kadar ve “transit geçiş işlemleri” söz konusuysa da; son varılacak devletin sınırına kadar geri kabule yönelik tüm masrafları karşılar.¹⁷⁵

Kişisel Veriler ve Korunmaları

Kişisel verilerin korunması, oldukça detaylı bir biçimde düzenlenmiştir.¹⁷⁶ Kişisel veriler, evvela, iletimin koşulu ve tâbi olduğu mevzuat yönünden ele alınmıştır. Buna göre, kişisel verilerin iletimi, yalnızca, Türkiye veya AB üyesi bir devletin yetkili makamlarının GKA'nın uygulanması için bu iletime ihtiyaç duyması halinde yapılır. Kişisel verilere yönelik işlem ve muameleler, Türkiye yönünden, Türkiye'nin iç hukukuna ve AB üyesi bir devlet yönünden, denetleyicinin o devletin yetkili makamı olduğu durumlarda, 95/46 sayılı Direktifin hükümlerine¹⁷⁷ ve o devletin bu direktife uygun olarak benimsediği ulusal mevzuata tâbidir. Bu meyanda, hatırlatmak gerekir ki; Türkiye, kişisel verilerin korunması ile ilgili anayasal bir hükme sahipse de,¹⁷⁸ hâlâ, konuyla ilgili bir Kanun çıkarılmamıştır.

Dahası, kişisel verilerin korunmasına yönelik ilkeler, detaylı bir biçimde listelenmiştir. Buna göre, bu yönden, şu ilkeler uygulanır:

- Kişisel veriler, adil ve hukuka uygun bir şekilde işlenmelidir;
- Kişisel veriler, GKA'nın uygulanması için belirtilen sarıh ve meşru amaçlar doğrultusunda toplanmalı ve ne bu bilgileri ileten ne de alan makamca bu amaçlarla uyumsuz biçimde işlenmelidir;
- Kişisel veriler, toplanma ve/veya işleme amacına nazaran yeterli ve alakalı olmalı ve aşırı olmamalıdır; iletilen kişisel veriler, sadece aşağıdakilere ilişkin olabilir:
 - Transfer edilecek kişinin özellikleri (örneğin: isim, soyadı, önceki ismi, takma adı veya lakabı, cinsiyeti, medeni hali, doğum tarihi ve yeri, şu anki ve herhangi bir önceki vatandaşlığı);
 - Pasaport, kimlik kartı veya ehliyet (seri numarası, geçerlilik süresi, verilmiş tarihi, veren makam, verildiği yer);

¹⁷⁵ Pek tabii ki, ilgili devlet, bu masraflar yönünden ilgili kişiye veya ilgili üçüncü taraflara rücu etme hakkını muhafaza eder. Benzer bir tespit için bkz. Coleman, dn. 15, s. 104.

¹⁷⁶ GKA md. 17.

¹⁷⁷ Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data [1995] OJ L 281/31.

¹⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 20/3.

- Duraklamalar ve güzergâh;
- Transfer edilecek kişinin kimlik tespiti için veya GKA uyarınca geri kabul için aranan koşulların incelenmesi için gereken diğer bilgiler;
- Kişisel veriler, doğru olmalı ve gerektiğinde güncellenmelidir;
- Kişisel veriler, verilerin toplanma veya işleme amacının gerektirdiğinden daha uzun olmayacak süreyle veriye konu kişinin kimliğinin tespit edilmesine imkân sağlayacak bir biçimde tutulmalıdır;
- Hem ileten hem de alan makam, işleme buradaki ilke ve kurallara uymadığında; kişisel verilerin uygun şekilde düzeltilmesi, silinmesi ve bunlara erişimin engellenmesi için gereken makul her adımı atar; özellikle bu veriler, yeterli, alakalı, doğru değilse veya işleme amacına nazaran aşırıysa. Bu, her türlü düzeltme, silme veya engellemenin diğer tarafa bildirilmesini de içerir.
- Alan makam, talep üzerine, ileten makamı kendisine iletilen verilerin kullanımı ve onlardan elde edilen sonuçlar konusunda bilgilendirir;
- Kişisel veriler, sadece yetkili makamlara iletilebilir. Bu bilgilerin sair makamlara iletimi ileten makamın muvafakatini gerektirir;
- İleten ve alan makamlar, kişisel verilerin iletiminin ve alımının yazılı kaydını tutmakla yükümlüdür.

Kişisel verilerin korunması, detaylı kurallar ile belirlenmişse de; belki de, bağımsız bir denetim organının kurulması ile güçlendirilebilirdi.¹⁷⁹ Zira her ne kadar bu husus, detaylı bir biçimde düzenlenmişse de; bu hususa uyulup uyulmadığı ve uyulmadığında yapılabilecekler, genellikle, pratikteki esas meseleyi oluşturacaktır. Bu yönden, böyle bir denetim organının yokluğunda, özellikle de mahkemeler, kişisel verilerin korunmasına bir “temel hak” olarak yaklaşarak,¹⁸⁰ bireyleri korumakta öne çıkacaktır.

¹⁷⁹ Bu yönden, örneğin, *Cassarino*'ya göre AB üyesi devletler, ulusal mevzuatının yanı sıra 95/46 sayılı Veri Koruma Direktifi ile bağılıyken; üçüncü devletler, yerel hukuku ile bağılı olup; bu hukuk, aynı koruma düzeyini sunmuyor olabilir. Bu nedenle, bağımsız bir denetim organı, geri kabul anlaşması akdedilirken taraflarının resmen tanyacağı şekilde yaratılabilir ve etkili veri koruması ihtiyacını karşılayabilir. *Cassarino*, dn. 19, s. 22. Ayrıca, *Guild*'e göre de, AB'nin geri kabul anlaşmaları, detaylı veri koruma kuralları getirmiş; AB'deki otoritelerin AB'nin Veri Koruma Direktifine uyması gerekliliğini öngörmüştür; ancak AB dışı taraflar açısından bir bağımsız denetim otoritesi oluşturmak veya verinin öznesine hangi bilginin iletildiğini kontrol etme ya da bu verinin düzeltilmesini veya silinmesini talep etme hakkı vermek yükümlülüğü getirmemektedir. *Guild*, dn. 6, s. 564.

¹⁸⁰ AB yönünden: AB Temel Haklar Şartı md. 8. Türkiye yönünden: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 20/3. Ayrıca bkz. AİHS md. 8 ve App. 30562/04 and 30566/04 (European

Saklı Kalan Hükümler

GKA, “saklı kalan hükümler” veya “etkilememe klozu” aracılığıyla bir yandan hanel getirilmeyecek hukuk kaynaklarını belirlemiştir; diğeryandan kişilerin gönderiminin GKA dışındaki başka düzenlemelerle de olabileceğinin altını çizmiştir.¹⁸¹ Bu meyanda, hanel getirilmeyecek hukuk kaynakları da, bir taraftan hem Türkiye hem AB hem de üyesi devletler açısından uluslararası hukuk kaynakları olarak; öte taraftan AB ve üyesi devletler açısından da alakalı AB tasarrufları olarak belirmiştir.

Birincisi, GKA, hem Türkiye hem AB hem de üyesi devletler açısından, genel olarak uluslararası hukuktan doğanlar ve özel olarak Türkiye ile AB arasındaki ortaklık hukukundan doğanlar olmak üzere, buradaki haklara, yükümlülöklere ve sorumluluklara hanel getirmez.¹⁸² İlk hanel getirmeme, özellikle âkit tarafların bağittadığı uluslararası sözleşmeleri ve hatta bu sözleşmeler arasından da özellikle aşağıdakileri içerir:¹⁸³

- 31 Ocak 1967 tarihli Protokol ile değışik 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme;
- 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi;
- Devleti yapılan iltica başvurularını incelemekten sorumlu tutan uluslararası sözleşmeler;
- 10 Aralık 1984 tarihli İşkence ve Diğery Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme;
- Uygulanabilir ise; 13 Aralık 1955 tarihli Yerleşmeye Dair Avrupa Sözleşmesi;
- Suçluların iadesi ve transit geçişle ilgili uluslararası sözleşmeler;
- Yabancıların geri kabulleriyle ilgili çok taraflı uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar.

Sayılan sözleşmeler,¹⁸⁴ bir tarafta insan haklarına ilişkin olanlar ve diğery tarafta bir kişinin bir ülkeden gönderilmesi ile ilgili olanlar olmak üzere ana hatlarıyla ikiye ayrılarak belirtilebilir.

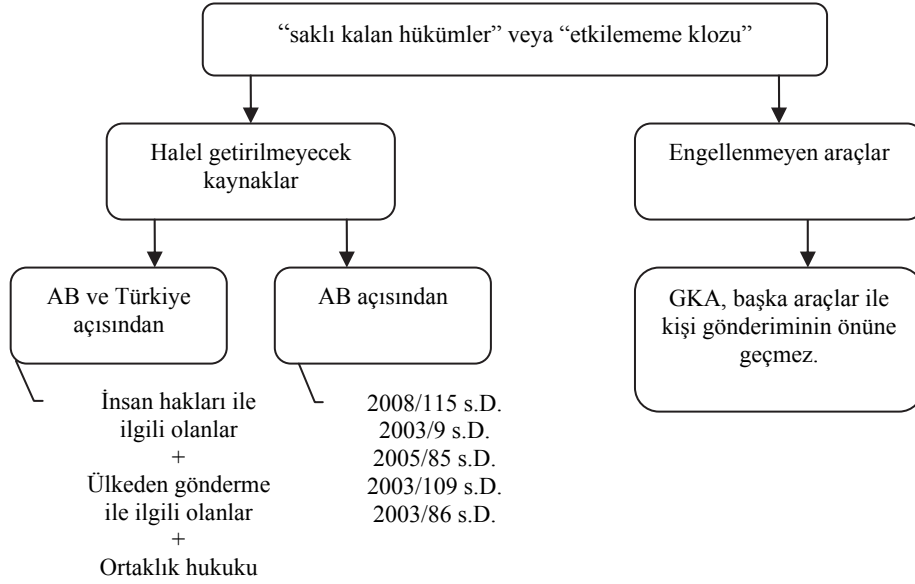
Court of Human Rights (Grand Chamber)) *S. and Marper v. United Kingdom* [2008] ECHR 2008.

¹⁸¹ GKA md. 18. Ayrıca bkz. GKA Dibacesi ve md. 2(2).

¹⁸² GKA md. 18(1 ve 2).

¹⁸³ GKA md. 18(1).

¹⁸⁴ Genel olarak, *Cassarino*'ya göre tüm bu uluslararası tanınmış araçlar, ilgili kişileri güvenliklerinin, hayatlarının veya özgürlüklerinin herhangi bir biçimde tehlike altında kalacağı ülkeye veya bölgeye göndermemesi ile devletleri yükümlü kılar. *Cassarino*, dn. 19, s. 24.

Şekil 12: Saklı Kalan Hükümler veya Etkilememe Klozu¹⁸⁵

İkinci halel getirmeme, Türkiye ile AB arasındaki ortaklık hukukuna ilişkindir.¹⁸⁶ Bu yönden, GKA, Ankara Anlaşması, Katma Protokolü ve Ortaklık Konseyinin alakalı kararları ile AB Adalet Divanının alakalı içtihat hukukundaki haklara ve yükümlülükler tamamlanmalıdır. Bu hak ve yükümlülükler, özellikle âkit taraflardan birinin ülkesinde hukuka uygun olarak ikamet eden ve çalışan kişilerin için geçerlidir.

İkincisi, GKA, AB ve üyesi devletler açısından alakalı AB tasarruflarındaki haklara ve usuli güvencelere halel getirmez.¹⁸⁷ Bu tasarruflar, aşağıdakileri içerir:

- Hukuka aykırı kalış yapan üçüncü ülke vatandaşlarını göndermek için üye devletlerde ortak standartlar ve prosedürlere dair 2008/115 sayılı Direktif¹⁸⁸ (özellikle ilgili kişilerin hukuki danışmaya ve bilgiye erişimi,

¹⁸⁵ “s.D.”, sayılı Direktif olarak kullanılmıştır.

¹⁸⁶ GKA md. 18(2).

¹⁸⁷ GKA md. 18(3-6).

¹⁸⁸ Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals [2008] OJ L 348/98.

gönderme kararının icrasının geçici olarak durdurulması ve hukuki çareye erişim yönüyle);

- Sığınmacıların karşılanması için asgari standartlar getiren 2003/9 sayılı Direktif¹⁸⁹ (uluslararası koruma başvuruçularının karşılanması için standartlar getiren 2013/33 sayılı Direktif ile yenilenmiştir)¹⁹⁰ ve mülteci statüsü verilmesi ve geri alınması için üye devletlerde asgari standartlar ve prosedürlere dair 2005/85 sayılı Direktif¹⁹¹ (uluslararası korumanın verilmesi ve geri alınması için ortak prosedürlere dair 2013/32 sayılı Direktif ile yenilenmiştir)¹⁹²;
- Uzun dönem mukim olan üçüncü ülke vatandaşlarının statüsüne dair 2003/109 sayılı Direktif¹⁹³;
- Aile birleşimi hakkına dair 2003/86 sayılı Direktif¹⁹⁴.

Üçüncüsü, GKA, başka düzenlemeler aracılığıyla kişilerin gönderimini engellemez.¹⁹⁵ Bu yönden, GKA mevcut olsa bile; âkit taraflar, diğer resmi veya gayri resmi düzenlemeler çerçevesinde kişileri gönderebilir.

Saklı kalan hükümler veya etkilememe klozu, önüne geçilmeyecek araçlar ve hâlel getirilmeyecek kaynaklar bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Birincisi, GKA, diğer resmi veya gayri resmi düzenlemeler çerçevesinde bir kişinin gönderiminin önüne geçmezken; bu, kimi açılardan eleştirilebilir. Bu tür düzenlemeler, söz gelimi mutabakat zabıtları, mektup teatileri, sınır makamları veya diplomatik personel arasındaki gayri resmi işbirliği veya uyumlu eylemi gibi araçlardan oluşabilir.¹⁹⁶ Bununla birlikte, *Giuffré*'nin de belirttiği gibi, bu tür diğer resmi veya gayri resmi araçlar, genel olarak, geri kabul anlaşmaları ile aynı teminatları içermez ve kamunun denetimine ve izlemesine tâbi değildir.¹⁹⁷

¹⁸⁹ Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 laying down minimum standards for the reception of asylum seekers [2003] OJ L 31/18.

¹⁹⁰ Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection [2013] OJ L 180/96.

¹⁹¹ Council Directive 2005/85/EC of 1 December 2005 on minimum standards on procedures in Member States for granting and withdrawing refugee status [2005] OJ L 326/13.

¹⁹² Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection [2013] OJ L 180/60.

¹⁹³ Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents [2003] OJ L 16/44.

¹⁹⁴ Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification [2003] OJ L 251/12.

¹⁹⁵ GKA md. 18(7).

¹⁹⁶ Strik, dn. 11, s. 12. Bu meyanda, *Cassarino*'ya göre pratik, iki devletin herhangi bir anlaşma ile ellerini bağlamaksızın geri kabulü uygulamaya karar vermesi anlamına gelebilir ve bu yönden asıl önemli olan, talepte bulunulan devletin talep eden devletin beklentilerine karşılık verebilmesidir. *Cassarino*, dn. 19, s. 32.

¹⁹⁷ *Giuffré*, dn. 72, s. 92.

Bu bakımdan, bu tür araçlar, şeffaf olmayıp; özellikle de insan haklarına yönelik özel bir tehlike oluşturabilir.¹⁹⁸ Öyleyse, GKA, bu tür araçlardaki ilgili eksikliklerin önüne geçebilmek adına, bu araçlar yerine tercih edilmelidir. Kaldı ki, GKA'nın hükümleri, zaten, herhangi bir çatışma hâlinde, AB üyesi bir devlet ile Türkiye arasındaki mevcut veya yapılacak geri kabule ilişkin hukuken bağlayıcı araçların hükümlerinin önüne geçecektir.¹⁹⁹

İkincisi, GKA, Türkiye ve AB açısından, ilgili uluslararası hukuka ve AB açısından da, ayrıca, üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili belli tasarruflara hâle getirmemeliyken; bu, kimi yönleriyle aydınlatılabilir.²⁰⁰ İlk olarak, bir kişinin bir ülkeden gönderilmesi ile ilgili uluslararası anlaşmalar bir kenara bırakılırsa; geriye kalan insan hakları ile ilgili uluslararası anlaşmalar veya ortaklık hukuku araçları ya da AB'nin ilgili tasarrufları, geri kabul aşamasına ilişkin değil; ana hatlarıyla, bir kişinin bir ülkede bulunmasının hukuka uygun olup olmadığına ve/veya uygun olmadığına o kişi hakkında gönderme kararının nasıl alınacağına ilişkindir. Başka bir ifadeyle, bu kaynaklar, kural olarak, GKA'nın uygulanması anında zaten çoktan dikkate alınmış olmalıdır.²⁰¹ Bu meyanda, Komisyonun da belirttiği gibi, herhangi bir gönderme veya geri kabul, yalnızca bir gönderme kararının sonucu olarak yürütülebilir ve bu karar da, yalnızca “saklı kalan hükümler” ile belirlenen güvencelere riayet edildiye alınabilir.²⁰² Öyleyse, “saklı kalan hükümler”, GKA içinde yer verilmeseydi bile; zaten yerel hukuk düzeninin parçası olarak göz önünde bulundurulmaları zorunluydu.²⁰³ Dolayısıyla, GKA'nın “saklı kalan hükümler” ile sayılan kaynaklara yer vermesinin ana işlevi, bu kaynakların öneminin bir kez daha vurgulanmak istenmesi olmalıdır.²⁰⁴

¹⁹⁸ Bu yöndeki tespitler için bkz. European Commission, dn. 10, s. 4; Strik, dn. 11, s. 12.

¹⁹⁹ GKA md. 21. “Kurumsal Düzenlemeler” / “Avrupa Birliği Üyesi Devletlerin İkili Geri Kabul Anlaşmaları veya Düzenlemeleri ile İlişki”, s. 37.

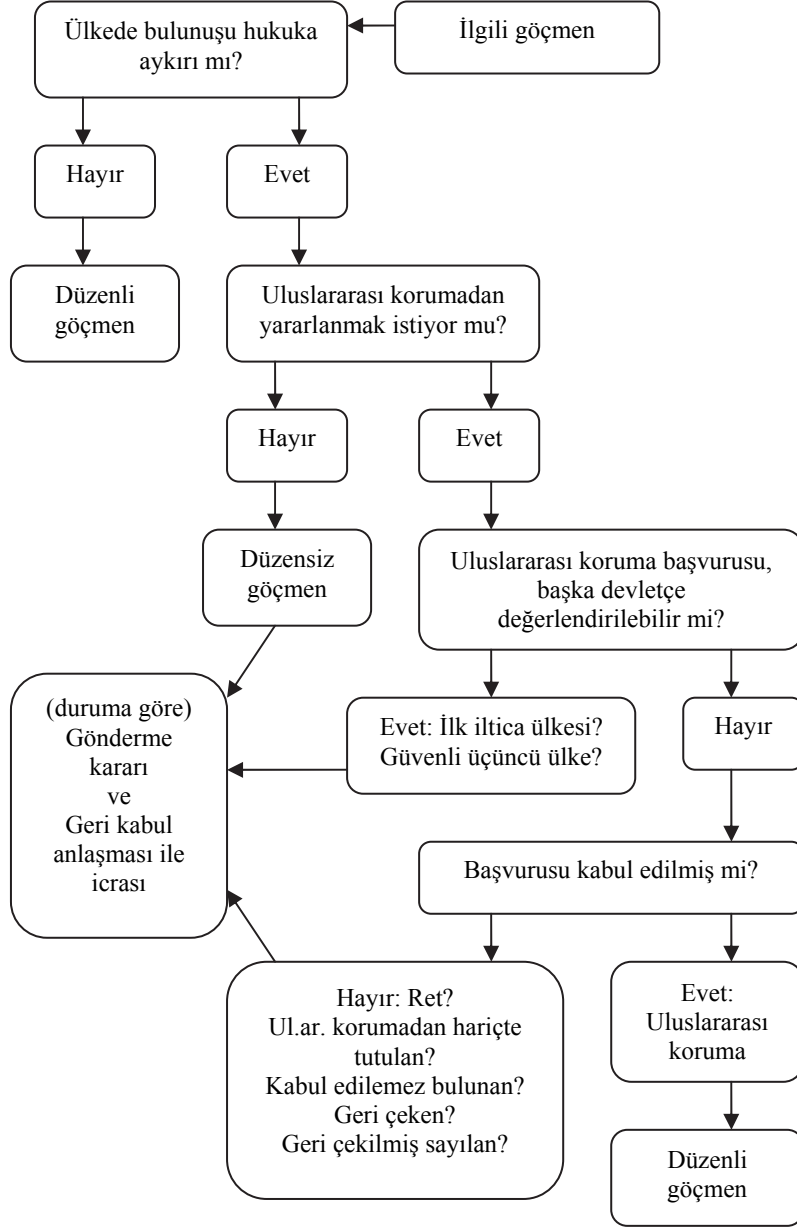
²⁰⁰ Bu yönden, ayrıca bkz. Şekil 1: Ülkeden Çıkarılma Sürecinde Geri Kabul Anlaşmasının Yeri, s. 2.

²⁰¹ Bu meyanda, *Strik*'in belirttiği üzere, geri kabul anlaşmaları, genellikle, bireysel vakalar yönünden anlaşmanın uygulanmamasına ilişkin teminatlar içermez; zira insan hakları ile ilgili endişeler var idiyse; ilk planda, gönderme kararının alınmaması gerekirdi ve böylece anlaşma da, zaten hiç uygulanmamış olurdu. Strik, dn. 11, s. 12.

²⁰² European Commission, dn. 10, s. 11.

²⁰³ Bu meyanda, *Strik*'e göre devletler, özellikle insan hakları ile ilgili uluslararası hukuk yükümlülüklerine hâle gelmemek kaydıyla, düzensiz göçmenleri ülkeden çıkarma hakkına sahiptir. Strik, dn. 11, s. 8. *Hailbronner*'a göre de, ilke olarak, her bir devlet, iltica hukuku, insan hakları veya sözleşmesel anlaşmalar ile ilgili mülahazalardan kaynaklanan korunma iddiası hariç tutulmak üzere, bir yabancıyı ülkesine (yeniden) girişini ve ülkesinde ikametini geri çevirme hakkına sahiptir. Hailbronner, dn. 45, s. 31.

²⁰⁴ Örneğin, *Giuffré*'ye göre de, “saklı kalan hükümler”, hukuki kesinliği sağlamak ve insan hakları ve mülteci hukuku anlaşmalarına öncelik tanımak için araya girmektedir. Giuffré, dn. 72, s. 97.

Şekil 13: Ülkeden Çıkarılma Süreci ile ilgili İhtimaller

Yukarıdaki tespitler, ülkeden çıkarılma süreci ile ilgili ihtimallerin AB ve Türkiye üzerinden ortak bir biçimde ve ana hatlarıyla ortaya konması ile daha da somutlaştırılabilir.²⁰⁵ Bir göçmen tespit edildiğinde, ilk mesele, ülkede bulunmasının hukuka uygun olup olmadığıdır. Buna bakılırken, AB açısından, diğerlerinin yanında,²⁰⁶ “saklı kalan hükümler” ile vurgulanan AB tasarrufları veya ortaklık hukuku araçları,²⁰⁷ Türkiye açısından, asıl olarak YUKK,²⁰⁸ dikkate alınacaktır. İlgili göçmen, yerel hukuk uyarınca bir ülkede hukuka uygun olarak bulunuyorsa; düzenli göçmen sayılacaktır. İlgili göçmen, bir ülkede hukuka uygun olarak bulunmuyorsa; ikinci mesele, uluslararası koruma başvurusu yapmak isteyip istemediğidir. Eğer istemiyorsa; düzensiz göçmen sayılacak ve hakkında gönderme veya sınır dışı etme kararı alınır da,²⁰⁹ bu karar, GKA ile icra edilecektir. Eğer istiyorsa; üçüncü mesele, uluslararası koruma başvurusunun başka devletçe değerlendirilebilir olup olmadığıdır. Eğer ortada “ilk iltica ülkesi” veya “güvenli üçüncü ülke” varsa,²¹⁰ ilgili göçmen hakkında bu ülkeye gönderme

²⁰⁵ Şekil 13: Ülkeden Çıkarılma Süreci ile ilgili İhtimaller, s. 33.

²⁰⁶ Bu meyanda, GKA, AB'nin üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili kimi tasarruflarına yer verirken; bir durumu vurgulamayı es geçmiş gözükmektedir. Buna göre, bir üçüncü ülke vatandaşı, AB'deki “dolaşım serbestisi”nden yararlanan bir gerçek veya tüzel kişiye bağlı olarak da bir ülkede hukuka uygun olarak bulunuyor olabilir. Örneğin, bir üçüncü ülke vatandaşı, bir AB vatandaşının “aile üyesi” olabilir. Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States [2004] OJ L 158/77. (md. 3(2/a) ve alakalı diğer maddeler)

²⁰⁷ Ortaklık hukuku ile ilgili olarak, özellikle, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı md. 6, 7, 13 ve 14 ile Katma Protokol md. 41(1).

²⁰⁸ Özellikle YUKK İkinci Kısım / Birinci ve İkinci Bölüm.

²⁰⁹ Bu karar, AB yönünden esas olarak 2008/115 sayılı Direktif ve Türkiye yönünden asıl olarak YUKK İkinci Kısım / Dördüncü Bölüm uyarınca alınabilir.

²¹⁰ Sırasıyla bkz. 2013/32 sayılı Direktif md. 35, 38 ve 39 ve YUKK md. 73 ve 74. Özellikle, “güvenli üçüncü ülke” uygulaması, geri kabul anlaşmalarının bu uygulamayı kolaylaştırıcı bir rol oynadığı da dikkate alınarak, kendi başına bir eleştiri konusu teşkil etmektedir. Söz gelimi Nicol'e göre, geri kabul anlaşmaları, sığınmacıların sorumluluğunun geriye itilmesindeki süregelen gayretin göstergelerinden biridir. Andrew Nicol, “From Dublin Convention to Dublin Regulation: A Progressive Move?”, Anneliese Baldaccini, Elspeth Guild & Helen Toner, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?: EU Immigration and Asylum Law and Policy*, Hart, Oxford, 2007, s. 276. Konuyla ilgili genel bir çalışma için de bkz. N A Abell, “The compatibility of readmission agreements with the 1951 Convention relating to the status of refugees”, *Int J Refugee Law*, Cilt: 11, Sayı: 1, 1999, s. 60–83. Arnavutluk özelinde “güvenli üçüncü ülke” uygulaması ve insan haklarını (AIHS ve Mülteci Sözleşmesi) gereği gibi dikkate almama için bkz. Dedja, dn. 72, s. 113. Bundan başka, Strik'e göre, güvenli üçüncü ülke politikası, geri kabul anlaşmasının bir parçası olmasa bile; bu iki sistem, birlikte işlemekte olup; Avrupa Konseyi üyesi devletler, güvenli üçüncü ülke gerekçesini bir kenara bırakarak, sığınmacıların bireysel iddialarını her zaman değerlendirmelidir. Strik, dn. 11, s. 14.

kararı alınacak²¹¹ ve bu karar, GKA ile icra edilecektir. Eğer böyle bir üçüncü ülke yoksa; dördüncü mesele, uluslararası koruma başvurusunun kabul edilip edilmediğidir. Eğer kabul edilmişse; ilgili göçmen, düzenli göçmen sayılacaktır. Eğer kabul edilmemişse;²¹² düzensiz göçmen sayılacak ve hakkında gönderme veya sınır dışı etme kararı alınır da;²¹³ bu karar, GKA ile icra edilecektir. İnsan hakları ile ilgili uluslararası anlaşmalar da, bahis konusu her bir ihtimal açısından; ama özellikle de gönderme veya sınır dışı etme kararı ile bağlantılı olarak, göz önünde bulundurulacaktır.²¹⁴ Dolayısıyla, GKA, “saklı kalan hükümler” ile belirtilen kaynaklar ve diğer alakalı kaynaklar, getirdikleri maddi ve usuli güvenceler ile birlikte

²¹¹ Bkz. dn. 209.

²¹² Bu yönden, bir kişinin başvurusu reddedilebilir (2013/32 sayılı Direktif md. 32(1) ve YUKK md. 78); bir kişi uluslararası korumadan hariçte tutulabilir (2013/32 sayılı Direktif md. 32(2) ve YUKK md. 64); bir kişinin başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilebilir (2013/32 sayılı Direktif md. 33 ve YUKK md. 72); bir kişi başvurusunu geri çekebilir (2013/32 sayılı Direktif md. 27 ve YUKK md. 77); bir kişinin başvurusu geri çekilmiş sayılabilir (2013/32 sayılı Direktif md. 28 ve YUKK md. 77).

²¹³ Bkz. dn. 209.

²¹⁴ İlk tespit uyarınca insan hakları ve mülteci hukuku ile uygunluk gerekliliği, bu tür tasarruflarda genel olarak ve açıkça veya örtülü olarak yer alabilmektedir. (2008/115 sayılı Direktif md. 1 ve YUKK md. 2(2).) İkinci tespit uyarınca insan hakları ve mülteci hukuku yönünden ana yükümlülük, yani refülman yasağı, bu tür tasarruflarda açıkça zikredilmektedir. (2008/115 sayılı Direktif md. 1; 2013/32 sayılı Direktif md. 35, 38, 39 ve YUKK md. 4.) Üçüncü tespit uyarınca AIHS, AIHM içtihat hukuku ışığında, 2., 3., 4., 5., 6., 8. ve 9. maddeleri uyarınca belirli koşullar altında bir kişiyi bir başka devlete göndermeme yükümlülüğü getirirken; 13. madde uyarınca bu tür bir durumda etkili başvuru hakkını içermektedir. Örnek olarak, sırasıyla bkz. (md. 2 yönünden) App. 13284/04 (European Court of Human Rights) *Bader and Kanbor v. Sweden* [2005] ECHR 2005-XI, paras 41–42. (md. 3 yönünden) App. 30696/09 (European Court of Human Rights (Grand Chamber)) *M.S.S. v. Belgium and Greece* [2011] ECHR 2011, paras 362–368. (md. 4 yönünden) App. 42367/98 (European Court of Human Rights) *Ould Barar v. Sweden* [1999]. (md. 5 yönünden) App. 8139/09 (European Court of Human Rights) *Othman (Abu Qatada) v. United Kingdom* [2012] ECHR 2012, para 233. (md. 6 yönünden) *Ibid*, para 260. (md. 8 yönünden) App. 17341/03 (European Court of Human Rights) *F. v. the United Kingdom* [2004]. (md. 9 yönünden) App. 27034/05 (European Court of Human Rights) *Z. and T. v. United Kingdom* [2006] ECHR 2006-III. (md. 13 yönünden) *M.S.S. v. Belgium and Greece*, dn., paras 286, 293. Dördüncü tespit uyarınca bir tarafta AB Temel Haklar Şartı (özellikle md. 18 ve 19), diğer tarafta Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (özellikle bireysel başvuru hakkı yönüyle – md. 148), ülkeden çıkarılma süreci boyunca alakalı olacaktır. Bu meyanda, ABTHŞ md. 18 ile ilgili olarak bkz. Neva Övünç Öztürk, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2012, s. 187–229. ABTHŞ md. 19 ile ilgili olarak bkz. Elspeth Guild, “Article 19 - Protection in the Event of Removal, Expulsion or Extradition”, Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 543–562. Bireysel başvuru ile ilgili olarak bkz. Sibel İnceoğlu, ed, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013.

tüketildikten sonra uygulama alanı bulabilecek; bu nedenle de, bu belirtilen kaynaklara zaten hiç hanel gelmemiş olacaktır. Eğer ülkeden çıkarılma süreci içinde, söz gelimi insan hakları ihlali gibi bir hukuka aykırılık ortaya çıkıyorsa; bu, GKA sebebiyle değil; GKA'nın uygulanmasına geçilmeden önce gereği gibi kullanılmayan alakalı hukuki kaynağın ihlali nedeniyle olacaktır.²¹⁵

İkinci olarak, GKA ve insan hakları ile ilgili uluslararası anlaşmalara hanel getirmeme, yukarıdaki tespitlere ek olarak, iki açıdan vasıflandırılabilir.²¹⁶ Öncelikle, GKA, insan haklarına uygun bir biçimde icra edilmelidir. Örneğin, *Fekete*'ye göre *charter* uçuşlarının sayısındaki yüksek artış ile birlikte, polisin ve özel refakat ajanslarının vahşiliği ile ilgili artan kanıtlar ortaya çıkmaktadır.²¹⁷ İşte böyle bir olay açısından, bir kişi, GKA çerçevesinde talepte bulunulan devlete gönderilirken; "saklı kalan hükümler" de dikkate alınarak, kötü muamele yasağına aykırı türden bir muameleye maruz bırakılmamalıdır.²¹⁸ Bundan başka, kimi kez, gönderme kararının

²¹⁵ Bu meyanda, geri kabul anlaşmaları ve insan haklarının korunması ile ilgili, ana hatlarıyla, iki görüş mevcuttur. İlk görüşe göre, bu anlaşmalar, insan hakları yönünden güvenli ve nötrdür; zira bu anlaşmalar, düzensiz göçmenlerin etkili biçimde ülkeden çıkarılması için bir araç olup; insan hakları meseleleri, ilgili kişiye ilişkin çıkarılma veya gönderme kararı alınırken ortaya konmalıdır. İkinci görüşe göre, bir kişinin gönderimi, aynı zincirin birbirinden ayıramayan farklı halkaları olarak görülebilir; bu yönden, bu süreç, bütün olarak ele alınmalıdır ve bir geri kabul anlaşmasının varlığı, sorgulanabilir gönderme kararlarının katalizörü işlevi görebilir. *Strik*'e göre ise, geri kabul anlaşması, nötr olup; problem, ilgili kişiyi ülkeden çıkarılma kararına ilişkindir. *Strik*, dn. 11, s. 7, 11–12, 21. Benzer bir görüş için bkz. *Coleman*, dn. 15, s. 324–325.

²¹⁶ Peki, geri kabul anlaşmasının AB dışındaki tarafı devlet, sürekli insan hakları ihlalleri altındaysa; ne yapılabilir? Örneğin, *Guild*'e göre, sürekli insan hakları problemleri durumunda Konseyin geri kabul anlaşmasını askıya alma yönünde bir hukuki yükümlülüğü olduğu iddia edilebilir ve bu yönden ABAD, Konseyin bir anlaşmayı sonlandırmaktaki hatalı ihmali bakımından yargı yetkisine sahip olmalıdır. *Guild*, dn. 6, s. 561. *Cassarino*'ya göre, insan hakları standartları ve uluslararası hukuk altındaki sorumluluklar ile uyumsuzluk, nesnel olarak, geri kabul anlaşmasının uygulanmasını geçici temelde askıya almak için ciddi bir sebep oluşturur. *Cassarino*, dn. 19, s. 20. Komisyona göreyse, ilgili üçüncü devlette sürekli insan hakları ihlalleri oluyorsa; bir askıya alma klozu buna yönelik bir çare olarak düşünülebilir. *European Commission*, dn. 10, s. 12. *Gillade*'e göre de "saklı kalan hükümler", belirli değerlerin ihlali halinde anlaşmanın askıya alınmasını ima etmez; fakat yalnızca anlaşmanın kullanılmamasını ima eder. *Gillade*, dn. 87, s. 69.

²¹⁷ *Liz Fekete*, "Accelerated Removals: The Human Cost of EU Deportation Policies", *Race Class*, Cilt: 52, Sayı: 4, 2011, s. 92.

²¹⁸ Bu meyanda, AİHM'ye göre bir kişinin ülkeye kabul veya ülkeden gönderme işlemleri, AİHS md. 3 ile uyumlu olmalıdır. Örneğin, *Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium* başvurusunda bir başvuru, daha beş yaşında iken, Belçika'dan Kanada'ya gönderilirken; Belçika, yeterli hazırlık, gözetim ve koruma sunmayarak, "gerekli önlemleri ve tedbirleri alma pozitif yükümlülüğünü ihlal etmiştir". App. 13178/03 (*European Court of*

alınma anı ile GKA'nın uygulanma anı arasında bir kişinin bireysel koşulları farklılaşabilir.²¹⁹ İşte “saklı kalan hükümler”, insan haklarının korunması yönüyle, bu ihtimal altında da önem kazanabilir.²²⁰ Bununla beraber, belirtmek gerekir ki; GKA, “saklı kalan hükümler” gibi bir madde getirmeseydi bile; burada bahsedilen iki hâlde de, insan hakları, hem ilgili uluslararası anlaşmalar gereği hem de bir tarafta AB Temel Haklar Şartı²²¹ ve diğer tarafta Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gereği korunacaktı.²²² Bu açıdan yaklaşınca da, GKA'nın “saklı kalan hükümler” maddesi getirmesinin ana işlevi, buradaki kaynakların öneminin bir kez daha vurgulanmak istenmesi olarak gözükmektedir.

Buraya kadar, masraflar, kişisel veriler ve korunma ile saklı kalan hükümler olarak yatay düzenlemeler incelenmiştir. Şimdiyse, kurumsal düzenlemeler yer almaktadır.

Kurumsal Düzenlemeler

Ortak Geri Kabul Komitesi, uygulama protokolleri ve AB üyesi devletlerin ikili geri kabul anlaşmaları veya düzenlemeleri ile GKA arasındaki ilişki, kurumsal boyutu olan düzenlemeler olarak ele alınabilir.

Ortak Geri Kabul Komitesi

Ortak Geri Kabul Komitesi,²²³ GKA ile kurulmuş olup, özünde âkit tarafların GKA'nın uygulanması ve yorumlanmasında birbirlerine karşılıklı yardım sağlaması için tesis edilmiştir.²²⁴ Komite, bir tarafta AB'nin diğer tarafta Türkiye'nin temsilcileri ile oluşur ve bu meyanda AB, üyesi

Human Rights) *Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium* [2006] ECHR 2006-XI, paras 64–71.

²¹⁹ Benzer bir tespit için bkz. Strik, dn. 11, s. 14.

²²⁰ Örneğin, Komisyona göre “saklı kalan hükümler” ile uluslararası insan hakları yükümlülüklerine aykırılık teşkil edecek bir durumda herhangi bir geri kabul prosedürünün başlatılmayacağı kabul edilmiştir. European Commission, dn. 10, s. 11. *Billet*'e göre de, AB üyesi devletler, insan hakları ihlallerinden korku duyuyorsa; geri kabul talebinde bulunmamalıdır. Billet, dn. 13, s. 73. Yine *Coleman*'a göre bir üye devlet, uluslararası koruma yükümlülükleri ile uyumsuzsa; geri kabul anlaşmasını uygulamamalıdır. Coleman, dn. 15, s. 105. Ayrıca *Guild*'e göre de “saklı kalan hükümler”in bireysel vakalarda geri kabul anlaşmasının işleyişinin önüne geçecek biçimde işlediği iddia edilebilir. Guild, dn. 6, s. 560–561.

²²¹ Komisyona göre AB üyesi devletler, AB'nin geri kabul anlaşmalarını uygularken, AB Temel Haklar Şartına saygı göstermelidir. European Commission, dn. 10, s. 11.

²²² Bu yönden bkz. “Ana Hatlarıyla Geri Kabul Anlaşması” / “Geri Kabul Anlaşmasının Belirli Nitelikleri”, s. 2.

²²³ GKA md. 19.

²²⁴ GKA md. 19(1).

devletlerin uzmanlarınca desteklenen Komisyon tarafından temsil edilir.²²⁵ Komite, gerektiğinde ve âkit taraflardan birinin talebi üzerine toplanır;²²⁶ çalışma usullerini kendisi oluşturur²²⁷ ve özellikle şu görevleri üstlenir:²²⁸

- GKA'nın uygulanmasını izlemek;
- GKA'nın yeknesak uygulanması için gerekli uygulama düzenlemeleri hakkında karar vermek;
- Türkiye ve AB üyesi bir devlet arasındaki uygulama protokolü hakkında düzenli bilgi teatisinde bulunmak;
- GKA ve Eklerine yönelik değişiklik önerilerinde bulunmak.

Bundan başka, komitenin kararları, âkit tarafların hukukunca gerekli iç prosedürü takiben âkit taraflar üzerinde bağlayıcı hâle gelir.²²⁹

Ortak Geri Kabul Komitesi, özellikle “izleme” işlevi ile öne çıkartılmıştır.²³⁰ Söz gelimi, Komisyona göre şimdiye kadar, AB'nin geri kabul anlaşmalarının uygulanmasını izlemekteki temel araç, Ortak Geri Kabul Komiteleridir.²³¹ Bununla birlikte, *Cassarino*'nun da belirttiği gibi, bu komite, âkit tarafların GKA'ya uyup uymadığı yönünden belirli bir dereceye kadar izleme araçlarına sahiptir.²³² Bu meyanda, ana beklenti, komitenin “izleme” işlevini özellikle insan haklarına ve uluslararası koruma hukukuna uyum ile alakalı verileri toplamaya yoğunlaştırmasıdır. Örneğin, *Gillade*'e göre komitenin görevi, anlaşmanın uygulanmasını izlemek olup; bu nedenle, insan hakları ile uyumu sağlamak adına ideal organdır.²³³ Bununla birlikte, pratikte, hükümet dışı kuruluşlar, insan haklarına ve uluslararası koruma hukukuna uyum konusunda komiteyle işbirliği içinde çalışabilir.²³⁴ Dahası,

²²⁵ GKA md. 19(3).

²²⁶ GKA md. 19(4).

²²⁷ GKA md. 19(5).

²²⁸ GKA md. 19(1).

²²⁹ GKA md. 19(2). AB yönünden krş. Case 30/88 (Court of Justice) *Greece v Commission* [1988] ECR 3711, para 13.

²³⁰ Örneğin, *Cassarino*'ya göre, izleme mekanizması, AB geri kabul anlaşmasının hükümlerinin uygulama esnasında ne ölçüde somuta aktarıldığını anlamakta, kuşkusuz, anahtar öneme sahiptir. *Cassarino*, dn. 19, s. 21.

²³¹ European Commission, dn. 10, s. 9.

²³² *Cassarino*, dn. 19, s. 19.

²³³ *Gillade*, dn. 87, s. 87. *Cassarino*'ya göre de, izleme mekanizması, uluslararası olarak tanınmış insan hakları standartlarına saygıyı ciddi biçimde zayıflatabilecek olanlar gibi, üçüncü ülkedeki değişen hal ve şartlara yanıt vermek açısından da gereklidir. *Cassarino*, dn. 19, s. 22. *Billet*'e göre de, AB, Ortak Geri Kabul Komitesinde insan hakları ile ilgili spesifik problemleri gündeme getirebilir. *Billet*, dn. 13, s. 73.

²³⁴ Örneğin, Avrupa Parlamentosu vekili *Flautre*'ye göre: “insan haklarına riayet edilmesini sağlama almak için hükümet dışı kuruluş uzmanlarının katılımı gereklidir.” European Policy

komite, izleme işlevinin bir parçası olarak veri toplama yoluna gitmelidir;²³⁵ zira sağlıklı veriler olmaksızın,²³⁶ izleme de, gereği gibi yapılamayacaktır. Bu yönden de, veriler, özellikle, geri kabul edilen kişinin akıbetine odaklanabilir.²³⁷

Kurumsal nitelikli ilk düzenleme, Ortak Geri Kabul Komitesi ile ilgiliyken; diğeri, uygulama protokollerine ilişkindir.

Uygulama Protokolleri

Türkiye ve AB üyesi bir devlet, isterse, kendi aralarında GKA ile ilgili uygulama protokolü bağtlayabilir ve böyle bir protokol, duruma göre, AB üyesi diğeri devletler ile Türkiye arasına da genişletilebilir.²³⁸ Bu tür bir uygulama protokolü, diğerilerinin yanında, aşağıdakilere dair kurallar içermelidir:

- Yetkili makamlar ile sınır geçiş noktalarının tayini ve irtibat noktalarının değışimi;
- Refakatli geri dönüşün koşulları; ki buna refakat edilen üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız kişinin transit geçişi de dâhildir,
- GKA'nın Ek 1'i ila 4'ünde listelenenlere ek araçlar ve belgeler;
- Hızlandırılmış prosedür gereğince geri kabule yönelik yöntemler;
- Mülakat prosedürü.

Centre, dn. 89, s. 4. *Strik*'e göre de, izlemek, bağımsız olmalıdır ve hükümet dışı kuruluşlar bununla görevlendirilebilir. *Strik*, dn. 11, s. 19. Komisyona göre de, AB'nin geri kabul anlaşmalarının gönderme sürecindeki artan rolü ile birlikte pratikte insan hakları ve uluslararası koruma standartları ile etkileşimi göz önüne alınır; Ortak Geri Kabul Komitesi toplantılarına alakalı hükümet dışı kuruluşların ve uluslararası örgütlerin davet edilmesi ihtimali, değıerlendirilmelidir. European Commission, dn. 10, s. 10.

²³⁵ Örneğin *Strik*'e göre, izleme mekanizmasının kurulması ile veri toplama, eşğıdüm içinde yapılmalıdır. *Strik*, dn. 11, s. 19.

²³⁶ Söz gelimi, *Strik*'e göre, geri kabul anlaşmaları ile ilgili istatistik toplamak güçtür ve bu bilgi yokluğu, bu araçların avantaj ve dezavantajlarının etraflıca değıerlendirilmesinin önüne geçmektedir. *Ibid*, s. 8. İstatistikî veri yetersizliğı ile ilgili olarak ayrıca bkz. Özcan et al, dn. 19, s. 28, 37.

²³⁷ Bu meyanda, Komisyona göre de, geri kabul tamamlandıktan sonra, ilgili kişilere ne olduğunu izlemek (özellikle insan hakları ile ilgili olarak da) için bir mekanizma kurulmalıdır. European Commission, dn. 10, s. 13. Ayrıca, *Cassarino*'ya göre, örneğin, etkili başvuru hakkı ve sığınma taleplerinin adil muamele görmesinin hangi yollarla karşılandığı; gözetim merkezlerindeki sığınmacı sayısı ve koşulları, yabancıların göç ve sınır görevlilerine karşı yaptığı şikâyetlerin sayısı ve türü, yabancıların fiziksel ve ruhsal sağlığına dair raporlar ve üçüncü devlete geri kabulü sonrasındaki koşulları ile ilgili veri toplanabilir. *Cassarino*, dn. 19, s. 49.

²³⁸ GKA md. 20(1-3).

Uygulama protokolü, ancak Ortak Geri Kabul Komitesine bildirimde bulunmayı takiben yürürlüğe girer. Bundan başka, Türkiye, Türkiye'ye dönük uygulanmasının pratikteki olabilirliğine tâbi olarak, AB üyesi bir devletin talebi üzerine, AB üyesi bir başka devlet ile arasındaki uygulama protokolünün herhangi bir hükmünü bu talep eden devlet ile olan ilişkilerinde de uygulamayı kabul etmiştir. Keza, AB üyesi bir devlet de, o devlete dönük uygulanmasının pratikteki olabilirliğine tâbi olarak, Türkiye'nin talebi üzerine, Türkiye ile AB üyesi bir başka devlet arasındaki uygulama protokolünün herhangi bir hükmünü Türkiye ile olan ilişkilerinde de uygulamayı kabul etmiştir. Belirtmek gerekir ki; Komisyonun da belirttiği üzere, GKA, kendi başına yürürlükte ve doğrudan işletilebilir bir araç olup; ikili uygulama protokolünün akdedilmesini illaki gerektirmez.²³⁹

Uygulama protokollerinin ardından bir başka kurumsal nitelikli düzenleme, AB üyesi devletlerin ikili geri kabul anlaşmaları veya düzenlemeleri ile GKA arasındaki ilişki hakkındadır.

Avrupa Birliği Üyesi Devletlerin İkili Geri Kabul Anlaşmaları veya Düzenlemeleri ile İlişki

GKA'nın hükümleri, herhangi bir çatışma hâlinde, AB üyesi bir devlet ile Türkiye arasındaki mevcut veya yapılacak geri kabule ilişkin hukuken bağlayıcı araçların hükümlerinin önüne geçer.²⁴⁰ Bununla beraber, bu tür ikili geri kabul araçları, 1 Ekim 2017 tarihine kadar, kimi “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişiler yönünden uygulanmaya devam edecektir.²⁴¹

Kurumsal nitelikli düzenlemeler, böylece tamamlandıktan sonra, son olarak, nihai kimi düzenlemeler bulunmaktadır.

²³⁹ European Commission, dn. 10, s. 4.

²⁴⁰ GKA md. 21. Bu meyanda, *Coleman*'a göre, bu tür ikili geri kabul araçları, çatışma doğurmadığı müddetçe, AB ile üçüncü devlet arasındaki geri kabul anlaşmasına eşlik ederek uygulanmayı sürdürebilir. Söz gelimi, bir uygulama protokolü de (GKA md. 20), GKA'nın hükümleri ile çatışmadığı müddetçe uygulama alanı bulur. *Coleman*, dn. 15, s. 108. Buna karşın, *Cassarino*'ya göre, bu varsayım, ihtilaf doğurmayı sürdürmektedir. AB görevlileri, kesinlikle bu varsayım karşı çıkacakken; bazı AB üyesi devletlerin temsilcileri, muhtemelen, bu uyumluluk hükmünün lâfzını üçüncü devletler ile geri kabule ilişkin işbirliğine yönelik hâlihazırdaki ikili çabalara riayet ettiği şeklinde yorumlayacaktır. *Cassarino*, dn. 19, s. 20. Uygulama ile alakalı olarak ayrıca bkz. European Commission, dn. 10, s. 4. Bundan başka, *Giuffré*'nin de belirttiği gibi, AB üyesi bir devlet, Türkiye ile arasındaki mevcut geri kabule ilişkin aracı GKA ile çatışıyor olmasına rağmen uygulamayı sürdürürse; başka bir deyişle, GKA md. 21'deki yükümlülüğüne aykırı hareket ederse; o devlete karşı “ihlal davası” açılma ihtimali gündeme gelebilir. *Giuffré*, dn. 72, s. 84.

²⁴¹ GKA md. 21 ve 24(3).

Nihai Düzenlemeler

Coğrafi uygulama alanı, teknik yardım, yürürlüğe girme, süre ve sona erme ile ekler, anlaşma dilleri, beyanlar ve bildirimler konuları, GKA'daki nihai düzenlemelerdir.

Coğrafi Uygulama Alanı

GKA'nın yer bakımından kapsamı,²⁴² Danimarka Krallığı'nın ülkesi hariç olmak üzere,²⁴³ AB Antlaşmasının uygulanabilir olduğu alan²⁴⁴ ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi olarak belirlenmiştir. Birleşik Krallık ve İrlanda yönünden de, GKA, ancak her biri kendisi talep ederse, geçerli olacaktır.²⁴⁵ Bununla birlikte, GKA'ya ekli ortak bildirimler, Türkiye'nin gerek AB üyesi Danimarka gerek AB'nin *Schengen* alanı dâhilindeki İzlanda, Norveç, İsviçre ve Lihtenştayn ile GKA ile aynı şartlarda bir geri kabul anlaşması imzalamasının uygun olacağını belirtmektedir.²⁴⁶ Sıradaki konu, teknik yardımdır.

Teknik Yardım

Teknik yardım konusu,²⁴⁷ esasen, AB'nin Türkiye'ye mali kaynak sağlaması ile ilgilidir. Bu yönden, bir kere, âkit taraflar, GKA'yı Türkiye ile AB arasındaki göç akımlarını yönetmek için ortak sorumluluk, dayanışma ve eşit ortaklık ilkelerine dayanarak uygulamakta anlaşmıştır. Bu bağlamda da, AB, GKA'nın uygulanmasında Türkiye'yi desteklemek için mali kaynak sağlamayı taahhüt etmiştir.²⁴⁸ Bu yapılırken, kurum ve kapasite oluşturmaya özel ilgi gösterilecektir. Bu, diğerlerinin yanında, sınır gözetleme donanımları satın alma, kabul merkezleri ve sınır polisi yapıları kurma ve

²⁴² GKA md. 22.

²⁴³ Söz konusu devlet ile ilgili olarak ayrıca bkz. Billet, dn. 13, s. 65–66; Gillade, dn. 87, s. 51; Schieffer, dn. 21, s. 352.

²⁴⁴ GKA md. 22, bu yönden hem ABA md. 52'ye hem de ABIHA md. 355'e atıf yapmaktadır.

²⁴⁵ GKA Dibace. Söz konusu devletler ile ilgili olarak ayrıca bkz. Billet, dn. 13, s. 66; Gillade, dn. 87, s. 51–52; Schieffer, dn. 21, s. 351. Bu bakımdan, belirtmek gerekir ki; Birleşik Krallık ve İrlanda, geri kabul anlaşmasının tarafı olsa bile; *Schengen* alanı içinde olmadıklarından, AB'nin Türkiye'ye yönelik vize muafiyetinin bir parçası olmayabilecektir. Buna yönelik benzer bir tespit için bkz. Gillade, dn. 87, s. 52.

²⁴⁶ GKA'ya ekli “Danimarka'ya ilişkin Ortak Bildiri”, “İzlanda ve Norveç'e İlişkin Ortak Bildiri”, “İsviçre'ye İlişkin Ortak Bildiri” ve “Lihtenştayn Prenslğine İlişkin Ortak Bildiri”. Söz konusu devletler ile ilgili olarak ayrıca bkz. Billet, dn. 13, s. 52–53.

²⁴⁷ GKA md. 23 ve GKA'ya ekli “Teknik Desteğe İlişkin Ortak Bildiri”.

²⁴⁸ Örneğin, *Roig* ve *Huddleston*'a göre AB, mümkün olan en çok sayıdaki köken devletteki insan hakları ve yaşam standartlarını yükseltmek adına mali ve teknik yardım paketlerine odaklanmalıdır. Karşılığında; bu devletler, kendi vatandaşlarının dönüşünü kabul etmeyi ve yeniden entegrasyonlarını kolaylaştırmayı taahhüt etmelidir. *Roig & Huddleston*, dn. 21, s. 385.

eğitim faaliyetlerini destekleme yoluyla gerçekleştirilebilir. Böyle bir destek, AB ile Türkiye'nin üzerinde ortaklaşa anlaştığı mevcut ve gelecekteki öncelikleri bağlamında sağlanacaktır. Doğrusu, maliyet, özellikle de Türkiye açısından, “en tartışmalı” konulardan birisi olup,²⁴⁹ AB'nin Türkiye'ye yeterli mali kaynak sağlayıp sağlamayacağını zaman gösterecektir. Sıradaki konu, GKA'nın yürürlüğe girmesi, süresi ve sona ermesidir.

Yürürlüğe Girme, Süre ve Sona Erme

GKA'nın yürürlüğe girmesi, süresi ve sona ermesi ile ilgili birtakım düzenlemeler yapılmıştır.²⁵⁰ İlk olarak, GKA, âkit tarafların kendi prosedürlerine uygun olarak uygun bulunur ve onaylanır.²⁵¹ İkinci olarak, GKA, kural olarak, âkit tarafların birbirlerine kendi prosedürlerinin tamamlandığını bildirdikleri tarihi takip eden ikinci ayın birinci gününde yürürlüğe girer.²⁵² Nitekim GKA, bu kural çerçevesinde, 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁵³ Bununla birlikte, istisna olarak, GKA'nın “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişilere ilişkin yükümlülükleri, GKA'nın yürürlük tarihinden üç yıl sonra uygulanır.²⁵⁴ Bu tarih, GKA için 1 Ekim 2017 tarihi olmuştur. Bununla birlikte, GKA'nın bu tür kişilere yönelik yükümlülükleri, Türkiye'nin hâlihazırda geri kabulle ilgili ikili anlaşma veya düzenleme yaptığı “üçüncü ülke vatandaşı” ve “vatansız” kişi için 1 Ekim 2014 tarihinden itibaren geçerlidir.²⁵⁵ Bu tür kişiler dışındaki “üçüncü ülke vatandaşı” ve “vatansız” kişi için de, varsa, 1 Ekim 2014 tarihi ile 1 Ekim 2017 tarihi arasındaki süre boyunca, AB üyesi bir devlet ile Türkiye arasındaki mevcut ikili geri kabul anlaşmalarının ilgili bölümleri uygulanmayı sürdürür.²⁵⁶ Üçüncü olarak, GKA, süresiz olarak

²⁴⁹ Özsöz, dn. 31, s. 18. Özcan ve diğerlerine göre de “eşitsiz ilişkinin tazmini bağlamında, Türkiye ve AB arasında külfet paylaşımı konusunun müzakere masasında olmazsa olmazlar arasında yer alması gerekir.” Özcan et al, dn. 19, s. 36. Arnavutluk özelinde *Dedja*'ya göre kayda değer sayıda gönderilenin karşılanması, Arnavutluk gibi küçük ve düşük gelirli bir ülkenin bütçesi üzerinde esaslı bir mali yük teşkil etmektedir. *Dedja*, dn. 72, s. 105.

²⁵⁰ GKA md. 24(1-5).

²⁵¹ GKA md. 24(1). Bkz. dn. 15.

²⁵² GKA md. 24(2).

²⁵³ Information relating to the entry into force of the Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation [2014] OJ L 267/1.

²⁵⁴ Özsöz'ün belirttiği üzere, bu geçiş döneminde âkit taraflar, “genelde, sınır güvenliğini arttırmak için elektronik koruma ve gözetim sistemlerinin hazırlanması; gelen göçmenlerin kaynak ülkelerinin belirleneceği dil merkezlerinin oluşturulması; göçmen kabul merkezlerinin kapasitesinin artırılması ve yoğun göç veren ve İkili Geri Kabul Anlaşması olmayan kaynak ülkeler ile bu anlaşmaların imzalanmasına odaklanmaktadır.” Özsöz, dn. 31, s. 18.

²⁵⁵ Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.

²⁵⁶ GKA md. 24(3) ve 21. Bu meyanda, Türkiye, AB üyesi devletler arasından Yunanistan ve Romanya ile ikili geri kabul anlaşmasına sahiptir. Bkz. Tablo 2: Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmaları, s. 5.

akdedilmiştir.²⁵⁷ Dördüncü olarak da, her bir âkit taraf, diğer tarafa resmi bildirimde bulunarak, GKA'yı feshedebilir ve GKA, bu hâlde, bildirim tarihinden altı ay sonra yürürlükten kalkar.²⁵⁸ Son olarak, ekler, anlaşma dilleri, beyanlar ve bildirimler konusu yer almaktadır.

Ekler, Anlaşma Dilleri, Beyanlar ve Bildirimler

GKA ile ilgili olarak eklere, anlaşma dillerine, beyanlara ve bildirimlere yönelik birkaç tespit yapılabilir. Birincisi, GKA'nın Ekleri, GKA'nın ayrılmaz bir parçasıdır.²⁵⁹ Öyleyse, GKA'nın Ekleri, GKA ile "aynı" hukuki değeri haizdir. İkincisi, GKA, her metin aynı derecede geçerli olmak üzere, Türkçe, Bulgarca, Çekçe, Danca, Hollandaca, İngilizce, Estonca, Fince, Fransızca, Almanca, Yunanca, Macarca, İtalyanca, Letonca, Litvanca, Maltaca, Lehçe, Portekizce, Slovakça, Slovence, İspanyolca ve İsveççe dillerinde yapılmıştır.²⁶⁰ Sonuncusu da, GKA, hukuken bağlayıcılık taşımayan, "salt siyasi işaretler veya jestler" olarak görülebilecek²⁶¹ kimi beyanlar ve bildirimler ile desteklenmiştir.

Sonuç

GKA ile birlikte, artık, Türkiye veya AB üyesi bir devlet açısından düzensiz göçmen olan vatandaş, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin geri kabulü veya transit geçişi ile ilgili koşullar, esaslar ve usuller, ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Bununla beraber, GKA'nın metninden ziyade; ki bu metin nötrdür, fiiliyatta gerçekleştirilecekler, muhtemelen GKA ile bağlantılı olarak gündemimizde yer etmeye başlayacaktır. Bunlar arasından, görünüşe göre öne çıkabilecek ikisi, kısaca belirtilebilir.

Tartışma yaratabilecek ilk husus, AB üyesi devletlerden ziyade Türkiye'nin geri kabul taleplerine maruz kalmasından doğacaktır. Bu yönden de, "vatandaş"tan çok "üçüncü ülke vatandaşı" veya "vatansız" kişiler, özellikle 1 Ekim 2017 tarihinden itibaren Türkiye yönünden çeşitli ekonomik ve sosyal yükleri beraberinde getirecektir. Öyleyse, Türkiye, ilk planda, bir yandan, içeride söz gelimi göçmen kabul merkezlerini gereği gibi oluşturmak gibi geri kabul yükümlülüğü ile ülkeye kabul ettiği "üçüncü ülke

²⁵⁷ GKA md. 24(4).

²⁵⁸ GKA md. 24(5).

²⁵⁹ GKA md. 25.

²⁶⁰ Bu meyanda, bir anlaşma, geçerli diller arasından yalnızca biri ile müzakere edildi ve hazırlandıysa; özellikle de muğlaklık söz konusu olduğunda, o dildeki metine daha çok güvenmek, doğaldır ve Uluslararası Adalet Divanının içtihadı da, uygun davalarda, bu yaklaşımı destekliyor gözükmektedir. Anthony Aust, *Handbook of International Law*, 2d ed., Cambridge University Press, Cambridge, 2010, s. 90.

²⁶¹ Coleman, dn. 15, s. 109.

vatandaşı” veya “vatansız” kişileri karşılamaya ilişkin gerekli tedbirleri almalı; diğer yandan, dışarıda Özcan ve diğerlerinin de belirttiği gibi, kaynak teşkil eden ülkeler ile geri kabul anlaşmaları imzalayarak, bu mekanizmayı bütüncül bir şekilde oluşturmalıdır.²⁶²

Tartışma yaratabilecek ikinci husus, insan hakları ve uluslararası koruma hukukuna yönelik kimi ihlallerden doğacaktır. Bu tür ihlaller, eğer olursa, GKA’dan ziyade, ülkeden çıkarılmaya ilişkin GKA öncesindeki süreç ile; özellikle de gönderme veya sınır dışı etme kararları ile bağlantılı olarak gerçekleşecektir.²⁶³ Bu yönden, Ortak Geri Kabul Komitesi, özellikle de hükümet dışı kuruluşlar ile işbirliği içerisinde, izleme işlevinin bir parçası olarak GKA’dan hareketle daha genel bazda ülkeden çıkarılma sürecinin insan hakları ve uluslararası koruma hukukuna uygunluğuna ışık tutabilir. Bu, özellikle geri kabul edilen kişinin akıbetine odaklanan sağlıklı veriler toplanması aracılığıyla yapılabilir. Bundan başka, AB açısından Komisyon, ABTHŞ’yi de göz önünde bulundurarak, AB hukukunun bekçisi rolü altında GKA’yı insan hakları ve uluslararası koruma hukukuna aykırı olarak uyguladığını düşündüğü AB üyesi devletlere karşı ihlal davası prosedürü başlatabilir.²⁶⁴ Türkiye açısından da, anayasal güvenceler ve özellikle de Anayasa Mahkemesi nezdindeki bireysel başvuru yolu, GKA’nın uygulanması ile insan hakları ve uluslararası koruma hukukuna uyum bakımından öne çıkabilir.²⁶⁵ Bundan başka, insan hakları ve uluslararası korumaya ilişkin sistematik ihlal söz konusu olursa; GKA’nın askıya alınma ihtimali de değerlendirilebilir.

Son olarak, bilinmektedir ki; GKA, yaklaşık on yıllık müzakerelerin ardından, ancak AB ile Türkiye vize liberalizasyonu diyalogu ve Türkiye ile vizesiz rejime doğru yol haritası eşliğinde bağtlanabilmıştır. Öyleyse, büyük bir ihtimalle, Türkiye açısından, GKA, vize muafiyeti ile ve AB açısından da, vize muafiyeti, GKA ile doğru orantılı bir biçimde ele alınacaktır. Başka bir ifadeyle de, GKA’nın nasıl uygulanacağı, bilhassa AB’nin vize muafiyetindeki adımlarına bağlı olacak; döngüsel bir biçimde de, AB’nin Türkiye’ye dönük vize muafiyeti uygulayıp uygulamayacağı, Türkiye’nin GKA’yı ne ölçüde başarıyla uyguladığına dayanacaktır. Gerek AB ve üyesi devletler gerek Türkiye hukuk düzeninin yeni kaynağı olan GKA’yı bekleyen en büyük zorluk da, belki de, bu hassas denklem içinde doğumunun pratikteki yansımaları olacaktır.

²⁶² Özsoz, dn. 31, s. 19.

²⁶³ Şekil 13: Ülkeden Çıkarılma Sürecinde Geri Kabul Anlaşmasının Yeri s. 31

²⁶⁴ ABİHA md. 258-260.

²⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 148.

Kaynakça**Kitap**

Aust, Anthony. *Handbook of International Law*, 2d ed, , Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

Coleman, Nils. *European Readmission Policy*, Martinus Nijhoff, the Netherlands, 2008.

İnceoğlu, Sibel, ed. *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Peers, Steve. *EU Justice and Home Affairs Law*, 3d ed, , Oxford University Press, Oxford, 2012.

Makaleler ve Kitap Bölümleri

Abell, N Albuquerque. “The Compatibility of Readmission Agreements with the 1951 Convention relating to the Status of Refugees”, *International Journal of Refugee Law*, Cilt: 11, Sayı: 1, 1999.

Baykal, Sanem & İlke Göçmen. “Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları Bakımından Normlar Hiyerarşisi”, *Prof Dr Erdal Onar’a Armağan*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2013.

Billet, Carole. “EC Readmission Agreements: A Prime Instrument of the External Dimension of the EU’s Fight against Irregular Immigration. An Assessment after Ten Years of Practice”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010.

Dedja, Sokol. “Human Rights in the EU Return Policy: The Case of the EU-Albania Relations”, *European Journal of Migration & Law*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2012.

Eisele, Katharina & Anja Wiesbrock. “Enhancing Mobility in the European Neighborhood Policy? The Cases of Moldova and Georgia”, *Review of Central & East European Law*, Cilt: 36, Sayı: 2, 2011.

Fekete, Liz. “Accelerated removals: the human cost of EU deportation policies”, *Race Class*, Cilt: 52, Sayı: 4, 2011.

Giuffré, Mariagiulia. “Readmission Agreements and Refugee Rights: From a Critique to a Proposal”, *Refugee Survey Quarterly*, Cilt: 32, Sayı: 3, 2013.

Göçmen, İlke & Orhan Ersun Civan. “The Principle of Non-Discrimination on Grounds of Nationality with regard to Turkish Workers in the

European Union and Union Workers in Turkey”, Belgin Akçay & Şebnem Akipek Öcal, eds, *Turkey's Integration into the European Union: Legal Dimension*, Lexington Books, USA, 2013.

Gönenç, Levent & Selin Esen. “Problem of the Application of Less Protective International Agreements in Domestic Legal Systems: Article 90 of the Turkish Constitution, The”, *European Journal of Law Reform*, Cilt: 8, 2006.

Guild, Elspeth. “Readmission Agreements”, Steve Peers et al, eds, *EU Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition: Volume 2: EU Immigration Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2012.

Guild, Elspeth. “Article 19 - Protection in the Event of Removal, Expulsion or Extradition”, Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014.

Hailbronner, Kay. “Readmission Agreements and the Obligation on States under Public International Law to Readmit their Own and Foreign Nationals”, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Cilt: 57, 1997.

İçduygu, Ahmet & Damla B Aksel. “Two-to-Tango in Migration Diplomacy: Negotiating Readmission Agreement between the eu and Turkey”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 16, Sayı: 3, 2014.

Krieken, Peter Van. “Return and Responsibility”, *International Migration*, Cilt: 38, Sayı: 4, 2000.

Nicol, Andrew. “From Dublin Convention to Dublin Regulation: A Progressive Move?”, Anneliese Baldaccini, Elspeth Guild & Helen Toner, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?: EU Immigration and Asylum Law and Policy*, Hart, Oxford, 2007.

Öztürk, Neva Övünç. “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlihi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2012.

Phuong, Catherine. “Building a Community Return Policy With Third Countries: An Equal Partnership?”, Anneliese Baldaccini, Elspeth Guild & Helen Toner, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?: EU Immigration and Asylum Law and Policy*, Hart, Oxford, 2007.

- Roig, Annabelle & Thomas Huddleston. "EC Readmission Agreements: A Re-Evaluation of the Political Impasse", *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 9, 2007.
- Schieffer, Martin. "Community Readmission Agreements with Third Countries - Objectives, Substance and Current State of Negotiations", *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 5, 2003.
- Trauner, Florian & Imke Kruse. "EC Visa Facilitation and Readmission Agreements: A New Standard EU Foreign Policy Tool", *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 10, 2008.
- Wolff, Sarah. "The Politics of Negotiating EU Readmission Agreements: Insights from Morocco and Turkey", *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2014.

Raporlar ve Web Sayfaları

- Cassarino, Jean-Pierre. *Readmission Policy in the European Union*, European Parliament's Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs PE 425,632 (Brussels, 2010).
- European Commission. *Evaluation of EU Readmission Agreements*, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council COM(2011) 76 final (Brussels, 2011).
- European Commission. "EU Readmission Agreements: State of Play (June 2011)", (June 2011), online: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/pdf/eu_readmission_agreements_en.pdf>.
- European Commission. "Statement by Cecilia Malmström on the ratification of the EU-Turkey readmission agreement by the Turkish Parliament (Statement/14/210)", (26 June 2014), online: <http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-210_en.htm>.
- European Policy Centre. *EU Readmission Agreements: Towards a More Strategic Approach that Respects Human Rights*, Event Report S17/12 (Brussels, 2012).
- Özcan, Mehmet et al. *Türkiye - AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda?*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu 10-02 (Ankara, 2010).
- Özsöz, Murat. *Türk Vatandaşlarının Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası*, İKV Değerlendirme Notu 85 (İstanbul, 2014).

Strik, Tineke. *Readmission Agreements: A Mechanism for Returning Irregular Migrants (Explanatory Memorandum)*, Report of the Committee on Migration, Refugees and Population Doc. 12168 (Strasbourg, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Türkiye’nin Yasadışı Göçle Mücadelesi”, (2011), online: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa>.

Tez

Gillade, Kim. *Readmission Agreements Concluded by the EU* (Master Thesis, Universiteit Gent, 2011) [unpublished].

Mahkeme Kararları

Joined Cases 21 to 24/72 (Court of Justice) *International Fruit Company NV and others v Produktschap voor Groenten en Fruit* [1972] ECR 1219.

Case 181/73 (Court of Justice) *R. & V. Haegeman v Belgian State* [1974] ECR 449.

Case 12/86 (Court of Justice) *Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd* [1987] ECR-3719.

Case 30/88 (Court of Justice) *Greece v Commission* [1988] ECR 3711.

App. 42367/98 (European Court of Human Rights) *Ould Barar v. Sweden* [1999].

App. 17341/03 (European Court of Human Rights) *F. v. the United Kingdom* [2004].

App. 13284/04 (European Court of Human Rights) *Bader and Kanbor v. Sweden* [2005] ECHR 2005-XI.

App. 27034/05 (European Court of Human Rights) *Z. and T. v. United Kingdom* [2006] ECHR 2006-III.

App. 13178/03 (European Court of Human Rights) *Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium* [2006] ECHR 2006-XI.

App. 30562/04 and 30566/04 (European Court of Human Rights (Grand Chamber)) *S. and Marper v. United Kingdom* [2008] ECHR 2008.

App. 30696/09 (European Court of Human Rights (Grand Chamber)) *M.S.S. v. Belgium and Greece* [2011] ECHR 2011.

App. 8139/09 (European Court of Human Rights) *Othman (Abu Qatada) v. United Kingdom* [2012] ECHR 2012.

Ekler**Ek 5**

[Türkiye Cumhuriyeti Amblemi]

.....
(Yer ve Tarih).....
(Talep eden yetkilinin unvanı)

İlgi:

Kime:

.....
(Talepte bulunulan yetkilinin unvanı)

- HIZLANDIRILMIŞ PROSEDÜR (Madde 7(4))
 MÜLAKAT TALEBİ (Madde 9(3))

Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği arasında
izinsiz ikamet eden kişilerin geri kabulüne ilişkin
..... Anlaşmasının 8. Maddesi uyarınca

GERİ KABUL BAŞVURUSU**A. KİŞİSEL BİLGİLER**

1. Tam isim (soyadının altını çiziniz):

2. Kızlık Soyadı:

3. Doğum tarihi ve yeri:

4. Cinsiyet ve fiziksel görünüş (boy, göz rengi, ayırt edici izler vs.):

5. Bilinen diğer isimleri (önceki adlar, sair adlar, tanındığı / kullandığı veya takma adları):

6. Uyruk ve dil:

Fotoğraf

7. Medeni durum:

evli bekar boşanmış dul

Eğer evliyse : eşinin ismi

.....

Çocukların isimleri ve yaşları (eğer varsa):

.....
.....

8. Talep edilen devletteki son adresi:

.....

B. EŞİNİN KİŞİSEL BİLGİLERİ (EĞER VARSA)

1. Tam isim (soyadının altını çiziniz):

.....

2. Kızlık Soyadı:

.....

3. Doğum tarihi ve yeri:

.....

4. Cinsiyet ve fiziksel görünüş (boy, göz rengi, ayırt edici izler vs.):

.....

5. Bilinen diğer isimleri (önceki adlar, sair adlar, tanındığı / kullandığı veya takma adları):

.....

6. Uyruk ve dil:

.....

C. ÇOCUKLARIN KİŞİSEL BİLGİLERİ (EĞER VARSA)

1. Tam isim (soyadının altını çiziniz):

.....

2. Doğum tarihi ve yeri:

.....

3. Cinsiyet ve fiziksel görünüş (boy, göz rengi, ayırt edici izler vs.):

.....

4. Uyruk ve dil:

.....

D. TRANSFER EDİLECEK KİŞİYLE İLGİLİ ÖZEL KOŞULLAR

1. Sağlık durumu:

(örneğin özel tıbbi bakımla ilgili olası referans; bulaşıcı hastalığın Latince ismi):

.....

2. Özellikle tehlikeli kişinin bildirilmesi
(örneğin ağır suçlardan; saldırgan davranışlardan şüpheli olanlar):
.....

E. EKLENMİŞ KANIT BELGELERİ

1.
(Pasaport No.)
(tanzim eden yetkili)
(tanzim tarihi ve yeri)
(geçerlilik süresi)
2.
(Kimlik Kartı No.)
(tanzim eden yetkili)
(tanzim tarihi ve yeri)
(geçerlilik süresi)
3.
(Sürücü belgesi No.)
(tanzim eden yetkili)
(tanzim tarihi ve yeri)
(geçerlilik süresi)
4.
(Diğer resmi belge No.)
(tanzim eden yetkili)
(tanzim tarihi ve yeri)
(geçerlilik süresi)

F. GÖZLEMLER

.....
.....
.....

.....
(İmza) (Kaşe / Mühür)

Ek 6

[Türkiye Cumhuriyeti Amblemi]

.....
(Yer ve Tarih)

.....
(Talep eden yetkilinin unvanı)

Referans

Kime:

.....
(Talepte bulunulan yetkilinin unvanı)

Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği arasında
izinsiz ikamet eden kişilerin geri kabulüne ilişkin
..... Anlaşmasının 15. Maddesi uyarınca

TRANSİT GEÇİŞ BAŞVURUSU

A. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Tam isim (soyadının altını çiziniz):

2. Kızlık Soyadı:

3. Doğum tarihi ve yeri:

4. Cinsiyet ve fiziksel görünüş (boy, göz rengi, ayırt edici izler vs.):

5. Bilinen diğer isimleri (önceki adlar, sair adlar, tanındığı / kullandığı veya takma adları):

6. Uyruk ve dil:

7. Seyahat belgesinin türü ve numarası

Fotoğraf

B. TRANSİT GEÇİŞ İŞLEMİ

1. Transit geçiş türü

 Hava Kara Deniz

2. Nihai varış devleti

.....

3. Muhtemel aktarma Devletleri

.....

4. Önerilen sınır geçiş noktası, tarih, geçiş saati ve muhtemel refakatçiler

.....

.....

.....

5. Diğer transit geçiş Devletinde ve nihai varış Devletinde garanti edilen kabul

(Madde 14 Paragraf 2)

 Evet Hayır

6. Bir transit geçiş reddinin sebebi hakkında bilgi

(Madde 14 Paragraf 3)

 Evet Hayır**C. GÖZLEMLER**

.....

.....

.....

.....
(İmza) (Kaşe / Mühür)